

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ผู้วิจัยใช้เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายอย่าง เพื่อเป็นกรอบความคิด และเป็นแนวทางในการตอบปัญหานำ การวิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ (Ideology)
2. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์คาทอลิก
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร
4. ทฤษฎีผู้กรองสาร (Gatekeeper)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้รับสาร
  - 5.1 ทฤษฎีการใช้ และความพึงพอใจของผู้รับสาร
  - 5.2 แนวคิดการเลือกสรรข่าวสาร
6. การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิก
7. การประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2
8. สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย

1. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ (Ideology)

หากจะพูดถึงความหมายของคำว่า อุดมการณ์ ย่อมมีอยู่หลากหลายคำนิยามด้วยกัน อาทิ ในหนังสือพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 (1987) เขียนไว้ว่า อุดมการณ์ (Ideology) หมายถึง อุดมคติอันสูงส่ง ที่จูงใจให้มนุษย์พยายามบรรลุถึง

Antonie Louis Claude Destutt de Tracy นักวิชาการชาวฝรั่งเศส (สิริวัณท์ กลิ่นละมุน, 2545) ได้ใช้คำว่า อุดมการณ์เป็นครั้งแรกในวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ.1797 (2340) โดยเขาให้ความหมายไว้ว่า อุดมการณ์เป็นการศึกษาอย่างมีระบบของพวก Enlightenment ซึ่งนับเป็นวิธีในการหาความรู้ที่นิยมกันมากในช่วงศตวรรษที่ 18 ซึ่งพวก Enlightenment มีความเชื่อว่า ความรู้ที่แท้จริง (idea) สามารถพบได้ โดยผ่านทางประสบการณ์ของมนุษย์

ในช่วงเวลาประมาณปี ค.ศ.1840 (2383) คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) (อ้างใน สิริวัณท์ กลิ่นละมุน, 2545) เคยใช้คำว่า อุดมการณ์ในการอธิบายแนวความคิดเรื่อง การครอบงำและการจัดระเบียบทางสังคม อาทิ ในยุคฟิวดัล (feudal period) ความคิดหรืออุดมการณ์ของชนชั้นขุนนาง หรือชนชั้นปกครองซึ่งครอบงำสังคม ได้แก่ เกียรติยศความเคร่งครัดในศาสนา แต่ครั้นพอถึงยุคทุนนิยม คำนิยม

แบบปัจเจกนิยม กำไร การแข่งขัน และระบบตลาดกลับกลายเป็นสิ่งครอบงำ หรือเป็นอุดมการณ์ของชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นชนชั้นที่มีอำนาจมากในยุคนั้น

คาร์ล มาร์กซ์ ก็มีแนวคิดที่ว่า อุดมการณ์แต่ละอย่างจะถูกถ่ายทอดออกไปในสังคม โดยทางสถาบันสื่อมวลชน ซึ่งผู้บริหารแต่ละคนจะรับเอาอุดมการณ์ต่างๆ ที่สื่อมวลชนนำเสนอมาเป็นของตน และอุดมการณ์ต่างๆ เหล่านั้นจะค่อยๆ กลับกลายเป็นกรอบหรือแนวคิด ที่บุคคลนั้นจะนำมาใช้ในการมองโลก ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคมต่อไป

Antonio Gramsci มีแนวคิดในทำนองเดียวกันว่า อุดมการณ์หรือแนวคิดต่างๆ จะถูกสอดแทรกให้ซึมซับอยู่ตามส่วนต่างๆ ของเนื้อหาของสื่อ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการทำงานของสื่อมวลชน ไม่ว่าจะเป็นการพาดหัวข่าว การบรรยายภาพ การให้สัมภาษณ์ในข่าว ค่านิยมต่างๆ ในรายการเกมโชว์ ในบทสนทนา หรือฉากของละครโทรทัศน์ ฯลฯ โดยที่จะส่งผลทำให้โครงสร้างของอำนาจ และค่านิยมต่างๆ ในสังคมดูเป็นธรรมชาติ จนสามารถยอมรับได้โดยปริยาย หรือกลายเป็นสิ่งธรรมดาสามัญไปในที่สุด

Louis Althusser (จันทิกา สุภาพงษ์, 2543) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้ว่า กระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ (Reproduction of Ideology) จะทำให้อุดมการณ์หนึ่งๆ คงอยู่ในสังคมได้อย่างยาวนาน โดยอาศัยการถ่ายทอดผ่านสถาบันสื่อมวลชน และกลไกต่างๆ ของสังคมอยู่บ่อยๆ เพื่อให้เป็นที่รับรู้ของสมาชิกในสังคม โดยมีหลักในการเปรียบเทียบอย่างง่าย ๆ ว่า อุดมการณ์ก็เหมือนกับการทาสี จะทาครั้งเดียวแล้วให้สีติดสนิทแน่น ไม่ลอกไม่จางนั้น ย่อมเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นจึงต้องมีการชุดสีเก่าออก แล้วทาทับหลายๆ ครั้ง (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) ดังนั้น ในเมื่ออุดมการณ์ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องของนามธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการผลิตซ้ำ ซึ่งมีลักษณะเป็นรูปธรรมมารับอุดมการณ์อันเป็นนามธรรมเหล่านั้นเอาไว้

ในปัจจุบันนี้ อุดมการณ์มักถูกใช้ในแวดวงการเมือง และสังคมศาสตร์ จนทำให้ความหมายของคำว่า อุดมการณ์ไปเกี่ยวพันกับการเมือง การปกครองเสียเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม อุดมการณ์ก็ยังมี ความหมายในทางสังคม ซึ่งมีลักษณะของแนวคิดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตของผู้คนในสังคมด้วย ดังเช่นที่ เกียตซ์ (Geertz) (อ้างใน สิริवंท กลินละมุน, 2545) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า อุดมการณ์ คือ รูปแบบของวัฒนธรรมที่กำหนดแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อจะให้มนุษย์แต่ละคนในสังคมสามารถเข้าร่วมส่วนได้ตามสภาพแวดล้อมของตน

แอล ที ซาร์เจนท์ (L.T. Sargent) ให้แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ไว้ว่า อุดมการณ์แต่ละอย่างต่าง ก็มีพื้นฐานมาจากระบบคุณค่าของสังคม ที่มีลักษณะสลับซับซ้อน และมีการขัดแย้งกันในตัวเอง ดังนั้น ในแต่ละสังคมจึงมีอุดมการณ์มากมายหลายอย่าง ที่มนุษย์แต่ละคนสามารถเลือกที่จะยึดถือเพียงบาง อุดมการณ์ หรือหลายอุดมการณ์ก็ได้ในเวลาเดียวกัน

คาร์ล มานไฮม์ (Karl Mannheim) และแม็กซ์ เวเบอร์ (Max Weber) สองนักสังคมวิทยาเห็นด้วยกับแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ ที่ว่า อุดมการณ์มีความสำคัญมากในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในสังคม โดย คาร์ล มานไฮม์ ได้แบ่งอุดมการณ์ในหนังสือ Ideology and Utopia ออกเป็น 2 ประเภท

คือ อุดมการณ์เฉพาะ (particular ideology) เป็นแค่อุดมการณ์ของคนๆ หนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ของอุดมการณ์ของสังคม และอุดมการณ์รวม (total ideology) ซึ่งเป็นอุดมการณ์ร่วมของผู้คนในสังคม

ส่วนจอห์น พลามานาเทซ (John Plamanatz) (อ้างใน สิริวันท์ กลิ่นละมุน, 2545) ได้ให้แนวคิดหลักเกี่ยวกับคำว่า อุดมการณ์ ในหนังสือของเขาที่มีชื่อ Ideology ไว้ว่าดังนี้

1. อุดมการณ์เกิดขึ้นมาจากสภาวะแวดล้อมทางสังคมเป็นเหตุ คือ ความเชื่อ หรือความคิดที่มาจากการปฏิบัติแบบชาวบ้านๆ ก่อน แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาขึ้นจนเป็นศาสตร์ ที่ใช้อธิบายความเป็นไปของโลกได้

2. อุดมการณ์เป็นความเชื่อ หรือทฤษฎีซึ่งมีลักษณะที่ชักจูง คือ ต้องอธิบาย ตัดสิน สนับสนุน หรือให้ความหวังแก่มนุษย์ในการเข้าสังคม และแสดงออกในพฤติกรรม ที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ โดยที่การชักจูงเหล่านั้นจะเกิดขึ้น โดยอาศัยการสอน การอบรม หรือมาจากสื่อมวลชนที่คอยหล่อหลอมผู้คนในสังคมให้ยอมรับอุดมการณ์นั้นอย่างไม่รู้ตัว

3. อุดมการณ์ต้องเป็นความเชื่อที่มนุษย์เราใช้กันบ่อยๆ ในหลายโอกาส หรือในแทบทุกโอกาส

4. ในสังคมหนึ่งย่อมมีอุดมการณ์อยู่มากมายด้วยกัน โดยที่อุดมการณ์บางอย่างอาจสอดคล้องกัน แต่อุดมการณ์บางอย่าง อาจมีความขัดแย้งกันก็เป็นได้ ซึ่งมนุษย์อาจจะใช้อุดมการณ์แต่ละอย่างในสถานที่ที่ต่างกัน โดยที่เราไม่มีความจำเป็นที่จะต้องยึดมั่นในอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวเสมอไป

5. อุดมการณ์บางอย่างอาจไม่จำเป็นต้องระบุเป็นคำพูดชัดเจน หรือเป็นลายลักษณ์อักษรเสมอไป ทั้งนี้เพราะอุดมการณ์นั้นๆ อาจแฝงอยู่ในพฤติกรรมของผู้คนในสังคมก็เป็นได้

6. อุดมการณ์อาจเป็นสิ่งจำกัดอยู่ในยุคสมัยหนึ่ง หรือในคนกลุ่มหนึ่งก็เป็นได้ แม้ผู้ที่ยึดมั่นอยู่ในอุดมการณ์จะมีความปรารถนาให้อุดมการณ์เป็นสิ่งสากล หรือเป็นสัจธรรมสำหรับทุกคนในสังคมก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว อุดมการณ์แต่ละอย่างต่างก็มีข้อจำกัดของตนเองทั้งสิ้น

ในการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาถึงคำสอนของพระเยซูคริสต์ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำสอนด้านสังคมของพระศาสนจักรคาทอลิก ที่มีเนื้อหาสาระอยู่ในบริบทของสังคมโลกตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ซึ่งคำสอนด้านสังคมของคาทอลิกนี้ เปรียบได้กับอุดมการณ์คาทอลิกที่มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ต่างๆ เพราะที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้พิจารณาเนื้อหาสาระของคำสอนด้านสังคมโดยอาศัยการมองดูเครื่องหมายแห่งกาลเวลานั้นเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์คาทอลิก

ถ้าจะถามว่า อุดมการณ์คาทอลิกหมายถึงอะไร? ก็คงจะหาคำตอบได้ไม่ยากนัก จากคำนิยามที่ว่า "อุดมการณ์หมายถึง ความเชื่อหรือแนวคิด ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันของผู้คนในสังคมว่า เป็นกรอบหรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต" จากคำนิยามข้างต้นนี้ เราจึงกล่าวได้ว่า อุดมการณ์คาทอลิกหมายถึง เนื้อหาคำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ยอมรับ

ของผู้คนในสังคมโลก โดยผ่านการกลั่นกรองเนื้อหาสาระในที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ซึ่งได้มีการรวบรวมประเด็นสำคัญ ๆ ไว้เรียกว่า "คำสอนด้านสังคม" ของพระศาสนจักรคาทอลิก

ในปี ค.ศ. 1965 (2508) ที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้ให้คำนิยามของคำสอนด้านสังคมไว้มากรวมหลายประการ (ซิลม ไชยเผือก, 2547) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คำสอนด้านสังคมหมายถึง การนำเอาคำสอนอันเป็นนิรันดร์ของพระเยซูคริสต์ มาประยุกต์เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมในสมัยปัจจุบัน (พระสันตะปาปา ปิโอที่ 12)

คำสอนด้านสังคมหมายถึง องค์ประกอบหนึ่งของคำสอนที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ คำสอนนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำสอนทั้งหมดที่ถ่ายทอดต่อกันมาถึงเรื่องราวของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นการทำให้เนื้อหาคำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่ได้รับการถ่ายทอดเรื่อยมานั้นมีความสมบูรณ์ครบครัน

คำสอนด้านสังคมหมายถึง การประยุกต์คำสอนของพระเยซูคริสต์ ให้เข้ากับชีวิตของประชาชน และชีวิตของสังคมโลก โดยการประยุกต์เข้ากับความเป็นจริงของสังคมโลก ในทุกๆ มิติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ และนำเสนอหลักเพื่อไตร่ตรอง เกณฑ์เพื่อวินิจฉัย และคำชี้แนะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ (หส, 8.4)

คำสอนด้านสังคมหมายถึง ส่วนหนึ่งของคำสอนของพระเยซูคริสต์ ซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับผู้คนชีวิตในสังคม และความมีศีลธรรมในสังคม ซึ่งพระศาสนจักรได้เขียนขึ้นมาตามความจำเป็นของยุคสมัยต่างๆ โดยมรดกนี้ได้รับการถ่ายทอดและพัฒนา อาศัยการสอนของพระสันตะปาปาเกี่ยวกับปัญหาสังคมในโลกสมัยใหม่ (กง 3)

ดังนั้น สาระสำคัญของคำสอนด้านสังคมจึงไม่ได้รวมอยู่ในเอกสารเพียงฉบับเดียว แต่พบอยู่ในเอกสารของพระศาสนจักรที่สำคัญหลายฉบับ (ซิลม ไชยเผือก, 2547) และเรายังพบคำสอนด้านสังคมนี้ในพระดำรัส คำปราศรัย และสุนทรพจน์ ซึ่งพระสันตะปาปาทรงประทานให้แก่ผู้คนหลายกลุ่ม หลายโอกาส โดยที่เนื้อหาสาระอันสำคัญของคำสอนด้านสังคม ได้แก่ ความรัก ความยุติธรรม สันติภาพ สิทธิมนุษยชน คุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ศักดิ์ศรีของมนุษย์

มนุษย์แต่ละคนถูกสร้างมาตามภาพลักษณ์และความเหมือนของพระเจ้า มนุษย์ได้รับการยกย่องสูงสุดหมายเหนือธรรมชาติ กล่าวคือ เหนือชีวิตต่างๆ ในโลกนี้ ดังนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่มีสติปัญญา เป็นอิสระ เป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ คำสอนข้อแรกนี้ ถือได้ว่าเป็นหัวใจของคำสอนด้านสังคม

พระศาสนจักรคาทอลิกไม่มีวันหยุด ที่จะยืนหยัดถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีมนุษย์ โดยจะร่วมต่อต้านความอยุติธรรมในสังคม การเอารัดเอาเปรียบ การกดขี่ข่มเหง การใช้มนุษย์เพื่อมุ่งหาผลประโยชน์นานาประการ ที่เป็นอันตรายต่อมวลมนุษย์ด้วยกัน ไม่เพียงแต่ในด้านการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่รวมไปถึงด้านวัฒนธรรม อุดมการณ์ และในทางการแพทย์ด้วย (นศส, 31)

2. สิทธิมนุษยชน

สิทธิมนุษยชนเป็นผลมาจากศักดิ์ศรีของมนุษย์ พระศาสนจักรตระหนักถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการปกป้องและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจไถ่กู้ของพระเยซูคริสต์ ผู้ทรง

สนพระทัยในความจำเป็นต่างๆ ของผู้คนในสังคมอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความจำเป็นของคนยาก คนจน (นคส, 32)

3. ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคม

โดยธรรมชาติ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น และอยู่รวมกันเป็นกลุ่มเสมอ ซึ่งลักษณะของการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญของทุกสถาบันในสังคม และข้อเรียกร้องทางจริยธรรมที่ฝังรากลึกอยู่ในธรรมชาติมนุษย์ด้วย ดังนั้น มนุษย์โดยลำพังจึงไม่มีวันที่จะบรรลุถึงเป้าหมายของการพัฒนาอย่างเต็มที่ได้ด้วยตนเอง เพราะเหตุว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น อยู่ตลอดเวลาอันเนื่อง (นคส, 34-35)

4. คำสอนที่ตามมาจากศักดิ์ศรี สิทธิมนุษยชน และการอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม

นอกจากศักดิ์ศรี สิทธิมนุษยชน และการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มแล้ว ก็ยังมีหลักบางประการที่คอยช่วยชี้นำสังคมโลกให้เปี่ยมด้วยสันติสุขอย่างยั่งยืน คือ ประโยชน์ส่วนรวม ความเป็นพี่น้อง การช่วยเหลือกัน การมีส่วนร่วม และสิ่งสร้างมีไว้เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษย์ (นคส, 36)

4.1 ประโยชน์ส่วนรวม

ประโยชน์ส่วนรวมหมายถึง เงื่อนไขทุกอย่างของสังคมโลก ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนามนุษย์อย่างเต็มที่ ดังนั้น ประโยชน์ส่วนรวมจึงเป็นเหตุผลที่ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องดูแลเอาใจใส่ประชาชน และทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ทางโลก หรือประโยชน์ทางธรรมก็ตาม (นคส, 37)

4.2 ความเป็นพี่น้องและการช่วยเหลือกัน

ความเป็นพี่น้องและการช่วยเหลือกัน เป็นคำสอนที่คอยชี้นำชีวิตของมนุษย์ในสังคม โดยความเป็นพี่น้องจะทำให้มนุษย์แต่ละคน ได้รับการโยงใยเข้ากับชีวิตสังคมอย่างเหนียวแน่น และการช่วยเหลือกันก็เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพี่น้อง ที่จะคุ้มครองบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และองค์กรกลางไว้ มิให้สูญเสียความเป็นอิสระอันชอบธรรมไป

ความเป็นพี่น้องและการช่วยเหลือกันเรียกร้องให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติที่ว่า บุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และองค์กรทั้งหลาย ต้องมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือวัฒนธรรม โดยต้องพยายามที่จะขจัดแนวคิดปัจเจกนิยมให้หมดไป (นคส, 38)

4.3 การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจะเป็นหลักประกันให้กับสมาชิกของสังคมว่า ข้อเรียกร้องทางจริยธรรมของความยุติธรรมในสังคม พึงได้รับการตอบสนองอย่างดี และการมีส่วนร่วมอย่างยุติธรรม สมดุล และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมจะเป็นหนทางนำมนุษย์ไปสู่การอยู่รวมกันในรูปแบบใหม่ของสังคม (นคส, 40)

4.4 สิ่งสร้างมีไว้ เพื่อประโยชน์ของมวลมนุษย์

พระศาสนจักรคาทอลิกยืนยันอยู่เสมอว่า สิ่งสร้างทั้งหลายในโลกมีไว้เพื่อประโยชน์สุขของมวลมนุษย์ เพื่อตอบสนองต่อสิทธิในการมีชีวิตที่สอดคล้องกับคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ พระเจ้า

ทรงมีพระประสงค์ให้สรรพสิ่งในโลกเกิดประโยชน์สุขกับมนุษย์ทุกคนโดยถ้วนหน้า ดังนั้น เมื่อมนุษย์ถือหลักของความยุติธรรมและความเป็นหนึ่งเดียวกันในความรักแล้ว สิ่งสร้างทั้งหลายควรมีไว้สำหรับมนุษย์ทุกคนอย่างพอเพียง (คสน, 69)

5. คุณค่าพื้นฐานของชีวิต

คุณค่าพื้นฐานที่สำคัญของชีวิตของมนุษย์ ประกอบไปด้วย ความจริง อิศรภาพ ความยุติธรรม ความเป็นพี่น้อง สันติภาพ และความรัก ดังเช่นที่พระเยซูคริสต์ทรงสอนไว้ และการนำเอาคุณค่าเหล่านี้ไปปฏิบัติในชีวิตจริง จะทำให้มนุษย์แต่ละคนก้าวไปสู่ความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ครบครัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกระทำที่แท้จริงของมนุษย์ และแนวคิดนี้จะนำมนุษย์ทุกคนไปสู่สังคมโลกในรูปแบบใหม่อีกด้วย ดังนั้น คุณค่าพื้นฐานของชีวิตเหล่านี้จะก่อให้เกิดการปฏิรูปใหม่ ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติ (นคส, 43)

6. การพัฒนา

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา พระศาสนจักรคาทอลิกได้ให้ความสนใจกับการพัฒนาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาของประเทศในแถบโลกที่ 3 ดังที่เราเห็นได้จากพระธรรมนูญด้านการอภิบาลว่าด้วย "พระศาสนจักรในโลกสมัยนี้" (GS1, Gaudium et Spes), สมณสาสน์ "การพัฒนาประชาชาติ" (PP, Populorum Progressio) และสมณสาสน์ "ความห่วงใยเรื่องสังคม" (SRS, Sollicitudo Rei Socialis)

กล่าวโดยสรุป คำสอนด้านสังคมหมายถึง การประยุกต์คำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาในประวัติศาสตร์ของมวลมนุษย์ ให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคมโลกในปัจจุบัน โดยที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้รวบรวมเนื้อหาคำสอนด้านสังคมในประเด็นสำคัญๆ ดังนี้ คือ ความรัก ความยุติธรรม สันติภาพ สิทธิมนุษยชน คุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทั้งนี้ โดยมองดูเครื่องหมายแห่งกาลเวลาของสังคมโลกในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งพื้นฐานของแนวคิดเหล่านี้ได้ตั้งอยู่บนจตุรอินมัตถ์ของพระศาสนจักรคาทอลิก ที่ได้แสดงออกถึงความเป็นห่วงเป็นใยในชีวิตของมวลมนุษย์ในสังคมโลก โดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้น วรณะ เชื้อชาติ หรือศาสนาแต่อย่างใด และกระบวนการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกนั้น จำเป็นต้องอาศัยบุคคลสำคัญในวงการสื่อสารมวลชน ที่เรียกกันว่า "ผู้กรองสาร" ทำหน้าที่คอยคัดเลือก และนำเสนออุดมการณ์แต่ละอย่าง ดังจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร

ปกติเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคม มนุษย์ย่อมมีการติดต่อสื่อสารกันเองอยู่เสมอ โดยมนุษย์อาจมีการสื่อสารกันด้วยวิธีการแบบโบราณ (ปากต่อปาก) หรืออาจสื่อสารกันด้วยวิธีการสมัยใหม่ คือ การถ่ายทอดข่าวสารผ่านสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนทัศนคติ ความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยม หรืออุดมการณ์ ดังนั้น ในปัจจุบันการสื่อสารจึงกลับเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในสังคม แล้วการสื่อสารคืออะไรหรือ?

การสื่อสารคือ การที่ผู้ส่งสารมีเจตนาจะถ่ายทอดความคิด และวัตถุประสงค์ภายในใจ ไปยังผู้รับสารเป้าหมายที่แน่นอน แล้วต้องการให้ผู้รับสารเกิดปฏิกิริยาตอบสนอง หรือเกิดความเข้าใจใกล้เคียงกับความตั้งใจของผู้ส่ง

∴ การสื่อสารหมายถึง กระบวนการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Sender) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อต่างๆ (Channel)

ฉะนั้น การสื่อสารของมนุษย์จึงมักมีลักษณะเป็นกระบวนการ ที่มีความเป็นพลวัต (Dynamic) หมายถึง การสื่อสารเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลา ไม่มีการหยุดนิ่ง กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารนั้น ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารจะมีการโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา โดยผู้ส่งสารอาจกลายเป็นผู้รับสารและผู้รับสารก็อาจกลับเป็นผู้ส่งสารได้เช่นเดียวกัน

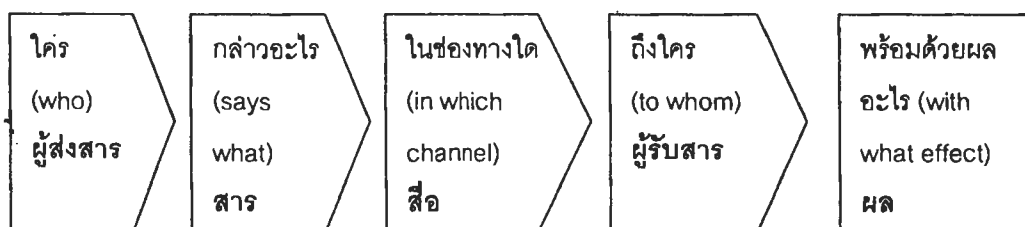
โดยทั่วไปกระบวนการสื่อสารมักประกอบด้วยส่วนสำคัญ 6 ประการคือ

1. ผู้ส่งสาร (Sender) หมายถึง ผู้ที่ทำการส่งสาร เรื่องราว หรือความคิดไปยังผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดียวหรือหลายคนก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทและระดับของการสื่อสาร
2. สาร (Message) หมายถึง เรื่องราว หรือความคิดที่ผู้ส่งสารต้องการจะถ่ายทอดไปสู่ผู้รับสาร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้รับสารรับรู้ความหมาย และมีปฏิกิริยาตอบสนอง
3. ช่องทางหรือสื่อ (Channel or Media) ช่องทางหมายถึง ทางที่จะทำให้ผู้ส่งสารกับผู้รับสารติดต่อกันได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ส่วนสื่อหมายถึง สื่อที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น อากาศ เสียง ตลอดจนสื่อมวลชนที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกัน
4. ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึง บุคคลที่ได้รับเรื่องราวหรือความคิดจากผู้ส่งสาร โดยสามารถคิดและรับรู้ความหมายของสารที่ได้รับ อาจเป็นบุคคลเดียวหรือหลายคนก็ได้เช่นเดียวกับผู้ส่งสาร
5. ผลที่เกิดจากการรับรู้สาร (Effect) หมายถึง พฤติกรรมต่างๆ ของผู้รับสารที่เกิดจากการรับรู้และเข้าใจในเนื้อหาสาร จะสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตของตน
6. ปฏิกิริยาสะท้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ปฏิกิริยาตอบสนองบางอย่างของผู้รับสาร ที่ส่งกลับไปยังผู้ส่งสาร ซึ่งปฏิกิริยาเช่นนี้จะทำให้ผู้รับสารเปลี่ยนบทบาทของตนเป็นผู้ส่งสาร

ในการศึกษากระบวนการสื่อสารนั้น ต้องอาศัยแบบจำลองของการสื่อสาร เพื่อช่วยให้มองเห็นองค์ประกอบ และกระบวนการต่างๆ ของการสื่อสารชัดเจนขึ้น โดยเชื่อกันว่าแบบจำลองแรกของการสื่อสาร คือ แบบจำลองของอริสโตเติล ซึ่งแสดงถึงองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร 4 ประการ คือ ผู้พูด ผู้ฟัง สาร และโอกาส และต่อมาจึงเกิดแบบจำลองของกระบวนการสื่อสารในอีกหลายรูปแบบ อาทิ

1. แบบจำลองของ Harold D. Lasswell ซึ่งจัดเป็นทฤษฎีที่อธิบายการสื่อสารเชิงพฤติกรรม (The behavioral school of thought) เป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสาร และผู้รับสาร เนื้อหาข่าวสาร ชนิดของสื่อที่ใช้ และผลที่ตามมา อันเกิดจากการกระทำของการสื่อสาร Lasswell ได้อธิบายกระบวนการสื่อสารของเขาไว้ โดยเขาได้ตั้งเป็นคำถามเกี่ยวกับผู้ส่งสาร ผู้รับสาร และผลที่ตามมาของกระบวนการสื่อสาร ซึ่งสามารถเขียนเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

รูปภาพที่ 1 : แบบจำลองกระบวนการสื่อสารของ Lasswell

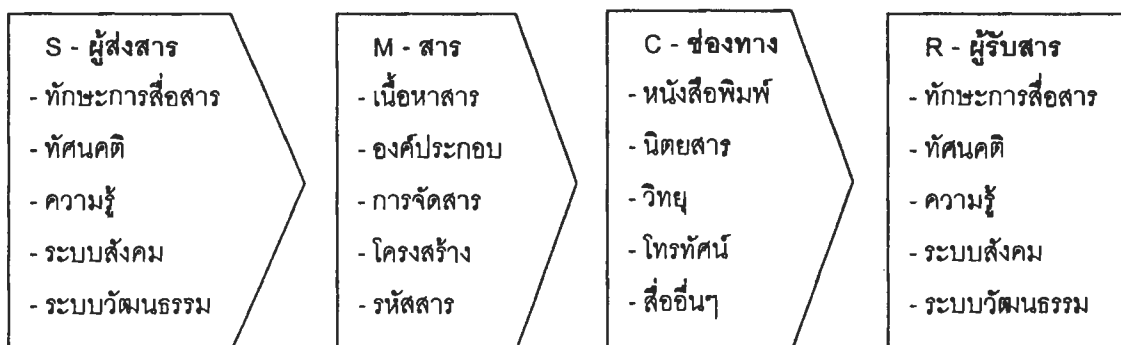

แบบจำลองของ Lasswell เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่นักทฤษฎีทางการสื่อสาร มีความเชื่อกันว่าการสื่อสารส่วนใหญ่เป็นกระบวนการเชิงโน้มน้าวใจ จึงเป็นสูตรที่เหมาะสมสำหรับใช้วิเคราะห์การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างที่ผู้ส่งสารต้องการให้เกิดขึ้น โดยมีกระบวนการดังนี้

- ใคร (who) "ผู้ส่งสาร" หมายถึง บุคคล กลุ่มบุคคล สื่อมวลชน หรือสถาบัน
- กล่าวอะไร (says what) "สาร" หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสาร ส่งไปยังผู้รับสาร ซึ่งได้แก่ การพูด การแสดงกิริยา ท่าทางต่างๆ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ และเกิดความเข้าใจ
- ในช่องทางใด (in which channel) "ช่องทาง" หมายถึง ทางที่เนื้อหาของสาร ผ่านไปยังผู้รับสาร ช่องทางในที่นี้มีหลายรูปแบบ ทั้งตัวบุคคล หรือสื่อมวลชนประเภทต่างๆ
- ถึงใคร (to whom) "ผู้รับสาร" หมายถึง บุคคล กลุ่มคน ที่มีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน เช่น อายุ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา ความคิด ฯลฯ
- พร้อมด้วยผลอะไร (with what effect) คือ "ผล" ที่ผู้ส่งสารมีความประสงค์ให้เกิดขึ้นกับผู้รับสาร ซึ่งเป็นผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิด ทักษะคติ และพฤติกรรม

2. แบบจำลองของ David K. Berlo เป็นแบบจำลองการสื่อสารที่รู้จักกันในชื่อว่า SMCR Model โดยได้แสดงถึงองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการของกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร (พัชนี เขยจรรยา, 2541) ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

รูปภาพที่ 2 : แบบจำลองการสื่อสาร SMCR ของเบอร์โล

จากแบบจำลองการสื่อสารของ Berlo ข้างต้น ทำให้เราทราบความหมายของคำว่า กระบวนการ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสาร ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันเป็นส่วนๆ โดยอิสระ

ได้ Berlo มีความเชื่อว่า กระบวนการสื่อสารจะประสบความสำเร็จ หรือมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ขององค์ประกอบในกระบวนการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ส่งสาร ซึ่งถือว่าเป็นผู้เริ่มต้นของกระบวนการสื่อสาร จากแนวคิดนี้เราสามารถกล่าวได้ว่า การสื่อสารจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณสมบัติ 5 ประการ ดังนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ ความสามารถในการถ่ายทอดข่าวสาร ทั้งในด้านการพูด การเขียน การแสดงสีหน้า ท่าทางประกอบระหว่างการสื่อสาร เป็นต้น
2. ทักษะคิด เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารอย่างมาก เนื่องจากบุคคลมักจะประเมินสื่อต่างๆ เข้าข้างตนเอง และจะสื่อสารได้ดีกว่าในเรื่องราวที่มีทัศนคติตรงกัน
3. ความรู้ หมายถึง การมีความรู้ในข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง และแม่นยำ จะส่งผลให้การสื่อสารนั้นถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือตามไปด้วย
4. ระบบสังคม เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคล
5. ระบบวัฒนธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เหมือนหรือต่างกัน จะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ หรือล้มเหลวของการสื่อสารได้เช่นกัน

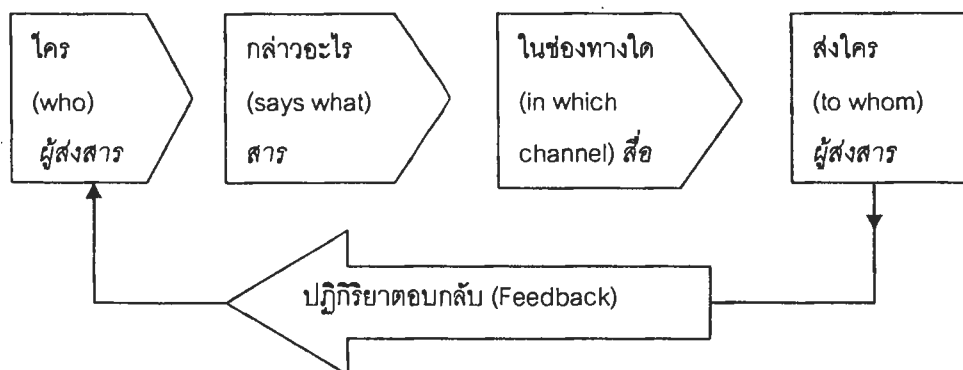
อย่างไรก็ดี แม้ผู้รับสารจะเป็นองค์ประกอบตัวสุดท้ายของกระบวนการสื่อสารก็ตาม แต่ผู้รับสารก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกับองค์ประกอบตัวอื่นๆ กล่าวคือ ผู้รับสารต้องเป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ สามารถฟัง พูด อ่าน คิด และรับรู้ความหมายของสารได้ ตลอดจนมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ส่งสาร และต่อเรื่องราวที่สื่อสารด้วย ดังนั้น ผู้รับสารจึงต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้ส่งสารด้วย จึงจะทำให้การสื่อสารเกิดประสิทธิผลตามที่ต้องการ

ดังนั้น มองจากทัศนะของ Berlo การสื่อสารคือ กระบวนการถ่ายทอดข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อหรือช่องทางสื่อ ซึ่งประกอบด้วย ผู้ส่งสาร (Sender) ข่าวสาร (Message) ช่องทาง (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) โดยอาจมีองค์ประกอบอื่นๆ อีกก็ได้ เช่น ผลลัพธ์ที่เกิดจากการสื่อสาร การสะท้อนกลับหรือปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งส่งผลให้กระบวนการสื่อสารมีลักษณะเป็นพลวัตร กล่าวคือ มีความต่อเนื่อง เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ไม่มีการหยุดนิ่ง

ดังนั้น คุณสมบัติที่สำคัญของผู้ส่งสารและผู้รับสารตามแนวความคิดของ Berlo ก็คือ จะต้องมีความ "ทักษะในการสื่อสาร" ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการฟัง พูด อ่าน เขียน และคิดอย่างมีเหตุผล โดยจากมุมมองของผู้ส่งสารแล้ว ทักษะเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการเตรียมข้อมูลข่าวสาร เช่น ความสามารถในการถ่ายทอดความคิดของตนให้คนอื่นเข้าใจ แต่ทักษะของการสื่อสารในมุมมองของผู้รับสาร หมายถึง ความชำนาญในการถอดรหัส การเข้าใจ การตีความ หรือการตอบสนองต่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อ่านหนังสือแล้วเข้าใจ จนสามารถถ่ายทอดให้คนอื่นเข้าใจได้ (อวยพร พานิช, 2544)

3. แบบจำลองของ Everett M. Rogers เป็นแบบจำลองการสื่อสารที่พัฒนามาจากแบบจำลองของ Berlo โดย Rogers ได้เพิ่มองค์ประกอบของการสื่อสาร ที่เกี่ยวกับปฏิกิริยาย้อนกลับ (Feedback) เข้าไปในกระบวนการสื่อสารด้วย ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

รูปภาพที่ 3 : แบบจำลองการสื่อสารของ Rogers

ปฏิกิริยาตอบกลับ (Feedback) หรือการส่งข่าวสารจากผู้รับสารย้อนกลับไปยังผู้ส่งสาร จะทำให้ผู้ส่งสารทราบว่า ข่าวสารที่ส่งไปนั้นเกิดผลอย่างไรบ้าง กับผู้รับสาร ทั้งในด้านแนวคิด และพฤติกรรม

นอกจากนี้ ผลของการสื่อสารยังเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกระบวนการสื่อสาร เพราะเมื่อมีการสื่อสารเกิดขึ้น ผู้ส่งสารย่อมต้องการที่จะทราบว่า สารที่ส่งไปนั้นเกิดผลอย่างไรบ้าง ผู้รับสารสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารหรือไม่ ซึ่งโดยปกติ ผลของการสื่อสารหมายถึง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นกับผู้รับสาร อันเป็นผลมาจากข้อมูลที่ได้รับแต่ละคนได้ ซึ่งเราสามารถจำแนกผลของการสื่อสารออกได้ 3 ลักษณะ (พรสิทธิ์ พัฒนานุรักษ์, 2529) ดังนี้

1. ผลของการสื่อสาร ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร ซึ่งเป็นผลมาจากข่าวสารที่ผู้ส่งสารได้ส่งออกไปยังผู้รับสาร
2. ผลของการสื่อสาร ที่ผู้ส่งสารมุ่งหวังให้เกิดอิทธิพลต่อผู้รับสาร โดยที่ผู้ส่งสารได้คาดหวังว่า สารตามผู้ส่งสารได้ส่งออกไปนั้นจะมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร
3. ผลของการสื่อสาร ในด้านสัมฤทธิ์ผลการสื่อสาร หมายถึง ผู้รับสารสามารถรับรู้ความหมายของสาร ตามรหัสที่ผู้ส่งสารได้ส่งออกไป

ดังนั้น ผลของการสื่อสารจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร 3 ประการ คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทัศนคติ (Attitude) และด้านพฤติกรรม (Practice) โดยที่การเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 อย่างนี้จะเกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดเวลา คือ เมื่อผู้รับสารได้รับสาร ก็ทำให้เกิดความรู้ เมื่อเกิดความรู้ก็ส่งผลต่อทัศนคติส่วนตัว และทัศนคติส่วนตัวส่งผลให้เกิดการกระทำตามมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชาลส์ ออสกู๊ด (Charles E. Osgood) (อ้างใน Wilber Shramm, 1972) ที่กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการสื่อสารของมนุษย์ว่า การสื่อสารจะเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้รับสารเกิดการรับรู้ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามเนื้อหาที่ได้รับมา

ในปัจจุบัน สื่อสารมวลชนได้กลายเป็นสื่อกลางในการเชื่อมต่อระยะทาง (Space) และกาลเวลา (Time) ให้หดแคบเข้า จนทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเหมือนอยู่ใกล้กันแค่เข็ม ถ้อยคำ ภาษา หรือท่าทางที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ขึ้น เพื่อใช้ในกระบวนการสื่อสารได้ถูกจัดเป็นระบบ เพื่อจะใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอด

ความคิด ความรู้สึก ค่านิยม อุดมการณ์ ความเชื่อ และวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคม (อวยพร พานิช, 2544)

แม้สื่อมวลชนจะมีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างหนึ่งคือ ต้องแสดงตนในพื้นที่และเวลาอันจำกัด โดยมีขีดความสามารถในการดึงความสนใจของผู้รับสารไว้ให้ได้มากที่สุด (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) แต่สื่อมวลชนแต่ละประเภทก็ยังมีเอกลักษณ์ หรือภาษาของตนเองในการถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้รับสารด้วยดังรายละเอียดต่อไปนี้

สื่อสิ่งพิมพ์ที่มีคนอ่านทุกระดับ ทำให้ต้องสื่อความหมายกับคนทุกกลุ่ม แม้ลีลาการใช้ภาษาของผู้เขียนแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่สิ่งที่ควรจะเหมือนกันก็คือ การใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์เสมอ ดังนั้น ผู้เขียนจึงต้องฝึกฝนการเขียนและการใช้สำนวนภาษาให้น่าสนใจ ถูกใจคนอ่าน และจะต้องพูดกว้างไกลกว่าคนอ่านอีกด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536) นอกจากนี้ สื่อสิ่งพิมพ์ยังต้องมีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในการจัดวางหน้า เรื่องราว รูปภาพ ขนาดตัวอักษร การแบ่งคอลัมน์ ตลอดจนสีสันของตัวอักษร รูปภาพประกอบ ลักษณะของกระดาษและการจัดรูปเล่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ของการออกแบบ และการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ทั้งหลาย (อวยพร พานิช, 2544)

สื่อวิทยุก็มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในด้านเสียงพูด ดนตรีประกอบ การจัดวางองค์ประกอบของเสียง ถ้อยคำ และภาษา สื่อเสียงต้องการศาสตร์และศิลป์ของความคมชัด ความไพเราะของน้ำเสียง จังหวะจะโคน ความหนักเบา ความเร็ว และระดับความดังค่อยของเสียงในการสื่อสารที่ต้องถึงอารมณ์ของผู้คนเป็นส่วนใหญ่

สื่อโทรทัศน์ก็มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ในด้านภาพเคลื่อนไหว เสียงประกอบ ภาษาพูด ถ้อยคำ และอาจมีภาพนิ่งกับภาษาเขียนเป็นส่วนประกอบด้วย สื่อโทรทัศน์จึงต้องสื่อสารโดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของภาพ แสง และเสียงไปพร้อมๆ กัน จึงนับว่าเป็นสื่อที่น่าเอาใจเหมือนของโลกจริง เข้ามาในโลกสัญลักษณ์ที่ปรากฏอยู่ในจอโทรทัศน์

สื่อภาพยนตร์มีภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะในด้านภาษาภาพ แสง เสียง เช่นเดียวกับโทรทัศน์ แต่อาจมีความแตกต่างกันบ้างในด้านเทคโนโลยี เช่น สัดส่วนของภาพที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าของจอภาพยนตร์กับสี่เหลี่ยมจัตุรัสของจอโทรทัศน์ ระบบเสียงของโรงภาพยนตร์กับระบบเสียงของเครื่องรับโทรทัศน์ เป็นต้น ดังนั้น ศาสตร์และศิลป์ด้านภาษาของสื่อโทรทัศน์และสื่อภาพยนตร์ จึงอยู่ที่ความรู้ ความเข้าใจในองค์ประกอบ การออกแบบ และการผลิตสื่อโทรทัศน์และภาพยนตร์

นอกจากภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสื่อมวลชนแต่ละประเภทแล้ว รูปแบบของสื่อต่างก็มีความสำคัญต่อกระบวนการสื่อสารด้วยเช่นกัน รูปแบบของสื่อคืออะไร? รูปแบบของสื่อหมายถึง ลักษณะของการนำเสนอของสื่อแต่ละอย่าง (อวยพร พานิช, 2544) ซึ่งมีองค์ประกอบทั้งทางศาสตร์และทางศิลป์ที่คอยประสานอารมณ์ ความรู้สึก และปัญญาของมนุษย์เข้าด้วยกัน โดยที่รูปแบบของสื่อแต่ละประเภทจะสร้างสรรค์ควบคู่ไปกับพัฒนาการของเทคโนโลยี และเอกลักษณ์ของสื่ออยู่ตลอดเวลา ดังนี้

หนังสือพิมพ์บรรจุเนื้อหาหลายประเภท ทั้งข่าว บทความ บทบรรณาธิการ บทวิเคราะห์ สารคดี คอลัมน์ประจำ และบันเทิงคดี หรือในรูปแบบของนวนิยาย เรื่องสั้น ขำขัน เรื่องย่อภาพยนตร์ การ์ตูน ฯลฯ

รวมถึงการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ โดยเนื้อหาทั้งหมดที่น่าเสนอ จะต้องผ่านการคัดเลือกกลั่นกรองและ
ความเห็นชอบจากบรรณาธิการเพื่อให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ ทั้งนี้ ขึ้นกับนโยบายของหนังสือพิมพ์นั้นๆ เป็น
สำคัญอีกด้วย

เนื้อหาของหนังสือพิมพ์มีรูปแบบ และการใช้ภาษาเฉพาะตัว ดังนี้

1. ข่าว เป็นรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ประกอบด้วยพาดหัวข่าว ความนำ และรายละเอียดข่าว
การเขียนข่าวใช้ภาษาเรียบง่าย เล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นตามข้อเท็จจริงโดยไม่เสริมแต่ง หรือสอดแทรกความ
คิดเห็นของผู้เขียน

2. บทความ เป็นความเรียงขนาดสั้น สามารถบรรจุลงในเนื้อที่ที่จำกัดของหน้าหนังสือพิมพ์ มัก
จบภายในหน้าเดียว เนื้อหามุ่งเสนอความรู้ ความคิดเห็น ข้อวิพากษ์วิจารณ์ ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข
ปัญหาของผู้เขียนต่อเหตุการณ์สำคัญในขณะนั้น อธิบายความหมายของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่
เกิดขึ้น ภาษาที่ใช้เขียนจึงเป็นเชิงบรรยายหรืออธิบายมากกว่าพรรณนา

3. บทบรรณาธิการ เป็นบทความประเภทหนึ่ง ที่เขียนโดยบรรณาธิการหรือผู้ที่บรรณาธิการ
มอบหมายให้เขียนในนามหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับ ไม่ใช่ข้อเขียนของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บทบรรณาธิการจึง
ไม่ลงชื่อผู้เขียนในตอนท้ายดังเช่นบทความ และภาษาในบทบรรณาธิการเป็นแนวเดียวกับบทความ

4. สารคดี เป็นข้อเขียนเสนอเนื้อหาที่ให้สาระและความบันเทิง การเขียนต้องอยู่บนพื้นฐานของ
ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงมากกว่าข้อคิดเห็นของผู้เขียน ใช้ภาษาเชิงพรรณนา ที่ให้อรรถรสของภาษา และ
ดึงดูดความสนใจ เพื่อมุ่งโน้มน้าวให้ผู้อ่านเห็นด้วย คล้อยตาม และสามารถจินตนาการตามผู้เขียนได้

5. คอลัมน์ เป็นเนื้อหาที่น่าเสนอแบบประจำหรือไม่ประจำในหนังสือพิมพ์ คอลัมน์ประจำเป็น
ข้อเขียนสั้นๆ เขียนโดยนักเขียนประจำคอลัมน์ นำเสนอในตำแหน่งประจำบนหน้าหนังสือพิมพ์ มีหลาย
ประเภทขึ้นกับเนื้อหาที่น่าเสนอ อาจจำกัดขอบเขตเฉพาะด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี
การศึกษา กีฬา บุคคล สุขภาพ บันเทิง ปัญหาชีวิต จัดหมายจากผู้อ่าน เป็นต้น

นิตยสารได้รับการออกแบบมาเพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และความบันเทิงตามยุคสมัย ทำให้
ข้อเขียนต่างๆ ในนิตยสารมีทั้งการแจ้งข่าวสาร ให้ความรู้ ติความ วิเคราะห์ วิจารณ์ ฯลฯ นิตยสารจึงมี
ความหลากหลาย ทั้งในประเภท เนื้อหา และรูปแบบ บางครั้งต้องตอบสนองของความสนใจของผู้อ่านที่สนใจ
เรื่องราวที่ดูจริงจัง เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วิทยาศาสตร์ เป็นต้น แต่บางครั้งก็ตอบสนองความ
เพลิดเพลินบันเทิงใจของผู้อ่าน เช่น อาหารการกิน แฟชั่น เสื้อผ้า งานอดิเรก การท่องเที่ยว เป็นต้น

เนื้อหาของนิตยสารจึงมักจะมีรูปแบบ และการใช้ภาษา ดังนี้

1. ข่าว ข่าวที่ปรากฏในนิตยสารมักเป็นข่าวสั้นมากกว่าข่าวยาว ข่าวประเด็นเดียวมากกว่าหลาย
ประเด็นที่ซับซ้อน โครงสร้างข่าวในนิตยสารโดยเฉพาะข่าวสั้นจะมีหัวข่าว หรือความนำข่าวอย่างใดอย่าง
หนึ่ง และเนื้อข่าวเท่านั้น ภาษาข่าวนิตยสารโดยทั่วไปเป็นภาษากึ่งแบบแผน และใช้ลีลาการเขียนแบบให้
ข้อเท็จจริง (Fact Story) แต่อาจใช้ภาษาสนทนาปะปนในข่าวได้โดยเฉพาะคอลัมน์ข่าวที่ต้องการเสนอ
ข่าวคราวกิจกรรมของคนในสังคมเฉพาะกลุ่มที่ผู้อ่านสนใจ ด้วยลีลาการเขียนแบบหยิกแกมหยอก

2. บทความ โดยทั่วไปบทความมักแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ บทความเชิงสาระ กับบทความเชิงปกิณกะ บทความเชิงสาระเน้นหนักทางวิชาการ เป็นการอธิบายความรู้อย่างใดอย่างหนึ่ง ผู้เขียนจึงไม่เน้นการใช้สำนวนโวหาร เพราะมีเป้าหมายมุ่งเสริมสร้างปัญญามากกว่าความเพลิดเพลิน แต่บทความในนิตยสารมักเป็นบทความเชิงปกิณกะ เพราะผู้เขียนมุ่งให้ความรู้ ความคิดกับผู้อ่าน ควบคู่ไปกับความเพลิดเพลิน นักเขียนบางคนเขียนบทความเชิงสาระ พร้อมกับให้ความรู้สึกเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านด้วย

3. บทบรรณาธิการ ปกติจะเขียนโดยบรรณาธิการของนิตยสารเพียงคนเดียว ไม่ต้องประชุมกองบรรณาธิการเพื่อกำหนดประเด็นแล้วจึงลงมือเขียนเหมือนกับหนังสือพิมพ์ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องทั่วไป เรื่องที่อยู่ในกระแสนิยม หรือเป็นการมองการณ์ไกลถึงอนาคต หรือสะท้อนนโยบาย จุดยืนของนิตยสารในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืออาจนำเสนอเนื้อหาอันเป็นความคิดรวบยอดของฉบับที่ออกในช่วงเวลานั้นๆ เช่น วันแห่งความรัก การอนุรักษ์ทะเล เป็นต้น โดยบอกกล่าวเล่าเรื่องที่นำเสนอในเล่ม หรือกิจกรรมที่น่าสนใจก็ได้

4. สารคดี ในนิตยสารผู้เขียนจะใช้เวลาและพิถีพิถันในการรวบรวมข้อมูล และเรียบเรียงบทความคดีมากกว่าสารคดีในหนังสือพิมพ์ และยังคงเรียบเรียงเรื่องราวให้สละสลวยน่าอ่าน สื่อสารให้ผู้อ่านทุกระดับได้เข้าใจง่าย และเนื่องจากสารคดีในนิตยสารจึงมีหลากหลายประเภทและรูปแบบ จึงทำให้การใช้ภาษามีสีสันแตกต่างกันไปตามเนื้อหาที่น่าสนใจ เช่น ภาษาทางการในสารคดีวิชาการ ภาษากึ่งทางการในสารคดีท่องเที่ยว เป็นต้น รวมทั้งลีลาการเขียนที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้เขียนแต่ละคน ก็มีส่วนเสริมให้สารคดีแต่ละเรื่องมีสีสัน และมีความน่าสนใจแตกต่างกันออกไปอีกด้วย

5. คอลัมน์ ในนิตยสารก็จะมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากหนังสือพิมพ์มากนัก คือ มีทั้งแบบประจำ และไม่ประจำ มีเนื้อหาที่หลากหลาย เช่น คอลัมน์สังคม การศึกษา เทคโนโลยี สุขภาพ บันเทิง จดหมายจากผู้อ่าน เป็นต้น

สื่อวิทยุเป็นสื่อมวลชนที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งเป็นทั้งข้อดีและข้อจำกัด อาทิ (1) สื่อวิทยุเป็นสื่อรับได้ด้วยการฟัง ผู้ฟังมองไม่เห็นภาพ ดังนั้น ผู้ส่งต้องพยายามทำให้ผู้ฟัง เห็นภาพตามไปด้วยเหมือนกับเห็นด้วยตา (2) สื่อวิทยุส่งถึงผู้รับได้ครั้งละหลายๆ ในเวลาเดียวกัน แต่ผู้ฟังมีความแตกต่างกัน การรับสารของแต่ละคนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับสติปัญญา ประสบการณ์ ความรู้ของแต่ละคน ดังนั้น ผู้ส่งจึงต้องมีวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย เพื่อให้เป็นที่สนใจของผู้ฟัง (3) ในปัจจุบัน แม้สื่อวิทยุจะได้รับการพัฒนาให้เป็นการสื่อสารสองทางแล้วก็ตาม แต่ผู้ส่งสารก็ต้องหาวิธีดึงดูดผู้ฟังไม่ให้รู้สึกเบื่อ แต่ให้เกิดความพอใจ และให้เข้าใจในสาร (4) สื่อวิทยุต้องใช้สมาธิในการฟัง แต่มนุษย์มีสมาธิในการฟังที่จำกัด และต่างกันไปตามเพศ ตามวัย ดังนั้น ผู้ส่งจึงต้องนำเสนอสิ่งที่น่าสนใจ ให้ฟังง่าย ไม่ต้องใช้สมาธิในการฟังมากนัก เพื่อให้ผู้ฟังสนใจ และเข้าใจมากที่สุด

ดังนั้น ด้วยลักษณะพิเศษของสื่อวิทยุเหล่านี้ จึงทำให้รูปแบบในการนำเสนอของรายการวิทยุนั้นมีมากมายหลายอย่าง ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสนใจที่จะฟัง เกิดความพึงพอใจ และเพื่อจะให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ฟัง ดังต่อไปนี้

1. รายการพูดคุยกับผู้ฟังโดยตรง เป็นรายการที่มีผู้พูดเพียงคนเดียว คอยพูดคุยกับผู้ฟังที่บ้าน โดยตรง ผู้พูดบางคนจะพูดแบบไม่ได้ซักซ้อมมาก่อน พูดโดยไม่มีบท (ad-lib) (มาจากภาษาลาติน ad-libitum มีความหมายว่า to be performed with freedom) หรือบางครั้งอาจมีบทเฉพาะโครงร่างคร่าวๆ หรือบทเต็มรูปก็ได้ แต่ผู้พูดจะต้องพูดให้เหมือนกับคุยกับผู้ฟัง ไม่ใช่อ่านตามบท

2. รายการสนทนา เป็นรายการสนทนากันระหว่างผู้ดำเนินรายการกับผู้ร่วมรายการหรือแขกรับเชิญ โดยสนทนากันให้ผู้ฟังที่บ้านฟัง ผู้ร่วมสนทนาอาจมีเพียงคนเดียวหรือ 2-3 คนก็ได้ ขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะสนทนา ความยาวของรายการ แต่ไม่ควรเกิน 4 คน เพราะสื่อวิทยุ นั้น ผู้ฟังได้ยินแต่เสียง ถ้ามีหลายเสียงเกินไป ผู้ฟังอาจสับสน ไม่รู้ว่าเป็นเสียงใครพูดกันบ้าง และบางครั้งผู้ดำเนินรายการอาจร่วมสนทนาด้วยก็ได้ตามความเหมาะสม

3. รายการอภิปราย เป็นรายการพูดคุยในเชิงแสดงความคิดเห็นเชิงอธิบาย ชิงโต้แย้งหรือคล้อยตามกันก็ได้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีผู้ดำเนินการอภิปรายเป็นผู้ควบคุมการอภิปรายให้ดำเนินไปอย่างน่าฟัง อยู่ในประเด็น มีลำดับขั้นตอน และกล่าวเชิญผู้ร่วมอภิปรายให้พูดทีละคน แต่ผู้ดำเนินการอภิปรายจะไม่แสดงความคิดเห็นเอง ทั้งนี้ ผู้ดำเนินการอภิปรายมักเป็นผู้รอบรู้ในเรื่องที่อภิปรายอย่างแท้จริง

4. รายการสัมภาษณ์ เป็นรายการที่มีบุคคล 2 ฝ่าย โดยฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ซักถามหรือผู้สัมภาษณ์ และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ตอบหรือผู้ให้สัมภาษณ์ และเรื่องที่สัมภาษณ์หรือซักถามนั้น มักเป็นปัญหาข้อใจหรือเรื่องราวที่น่าสนใจ โดยผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้รอบรู้เรื่องนั้นเป็นอย่างดีจะเป็นผู้ตอบข้อข้อใจ หรืออธิบายเรื่องราวที่น่าสนใจเหล่านั้นให้กระจ่าง โดยมีผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ซักถามทีละคำถามอย่างมีขั้นตอน

5. รายการสารคดี เป็นการนำเสนอรายการในหัวเรื่องใดหัวเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีเทคนิคการนำเสนอหลายๆ รูปแบบอยู่ในรายการเดียวกัน เป็นการให้รายละเอียดเรื่องราวต่างๆ ที่เจาะลึกลงไปในแง่มุมต่างๆ โดยอาจเป็นเรื่องจริง หรืออ้างอิงจากของจริง เรื่องประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า เรื่องราวจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรืออยู่ในความสนใจของคนทั่วไป เป็นเรื่องราวที่ยังไม่เคยเปิดเผย แต่มีประโยชน์ น่ารู้ น่าสนใจ น่าศึกษา เช่น สารคดีท่องเที่ยว สารคดีเนื่องในโอกาสพิเศษ ฯลฯ

6. รายการนิตยสาร เป็นรายการที่ประกอบด้วยเรื่องย่อยต่างๆ กันหลายเรื่องหลายรสรวมอยู่ในรายการเดียวกัน แต่ละเรื่องจะมีวิธีการนำเสนอแต่ละรูปแบบต่างๆ กัน เหมือนกับการอ่านนิตยสาร ซึ่งในนิตยสารเล่มหนึ่งจะมีเรื่องราวต่างๆ หลากหลาย ทั้งเรื่องราวความรู้ ข่าวสาร และความบันเทิง แต่ละเรื่องจะไม่เจาะลึกละเอียดมากนัก แต่มักเป็นเรื่องเบาๆ ฟังสบายๆ มากกว่า จุดสำคัญของการเสนอรายการนิตยสารคือ ความสามารถในการเชื่อมโยงให้เรื่องย่อยๆ ของแต่ละหัวเรื่อง โยงเข้ามาเป็นรายการเดียวกันได้อย่างกลมกลืนกัน ให้ผู้ฟังรับฟังได้อย่างราบรื่นนั่นเอง

7. รายการข่าว เป็นรายการที่รายงานเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในวันหนึ่งๆ เพื่อให้รู้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด ทำไม และอย่างไร การรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า การรายงานข่าว ถ้าเป็นการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเรียบเรียง แล้วนำมาอ่านทางวิทยุให้ผู้ฟังรับฟังเรียกว่า การอ่านข่าว ถ้าเป็นการนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์ โดยแยกแยะให้เห็นที่มาของเรื่องราว ความเป็นไปของเหตุการณ์

ผลกระทบที่เกิดขึ้นเรียกว่า การวิเคราะห์ข่าว และถ้าหากเป็นการนำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาวิจารณ์เรียกว่า การวิจารณ์ข่าว เป็นต้น

8. รายการบรรยายถ่ายทอดเหตุการณ์ ณ จุดที่เกิดเหตุ เป็นการรายงานเหตุการณ์ในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากการรายงานข่าว คือ เป็นการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ณ จุดเกิดเหตุ ในขณะที่เหตุการณ์นั้นกำลังเกิดขึ้น โดยผู้รายงานจะบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้น และแสดงความคิดเห็น หรือวิจารณ์สิ่งที่กำลังเกิดขึ้น เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพตามไปด้วย เช่น การบรรยายขบวนพาเหรดว่า มีสีสันสวยงามอย่างไร

9. รายการถามปัญหา เป็นรายการถาม-ตอบปัญหาที่อาจกระทำในห้องส่ง ในลักษณะของการแข่งขันตอบปัญหา หรืออาจจะเป็นผู้จัดรายการถามปัญหา แล้วให้ผู้ฟังทางบ้านตอบกลับมาทางโทรศัพท์ ซึ่งอาจเป็นการนำเสนอตลอดทั้งรายการ หรือจะนำเสนอเฉพาะช่วงหนึ่งของรายการก็ได้

10. รายการเพลง เป็นรายการที่นิยมกันอย่างมาก ส่วนใหญ่มักจะเป็นรายการเพลงที่จัดทำกันในหลายรูปแบบ อาทิ รูปแบบที่มีเจ้าหน้าที่คอยเปิดเพลงจากแผ่น โดยมีผู้ดำเนินรายการพูดถึงเรื่องต่างๆ ที่น่าสนใจ หรือพูดคุยถึงเพลงที่กำลังนำเสนอ หรืออาจเป็นรูปแบบที่ผู้ดำเนินรายการเป็นผู้ควบคุมเสียงเปิดเพลง และพูดเองทั้งหมดในรายการเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า ดิสก์จ๊อคก็

11. รายการละครวิทยุ เป็นรายการที่นำเสนอเรื่องราวจากนิยาย เรื่องราวที่แต่งขึ้น หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงมาแสดงทางวิทยุ โดยใช้ศิลปะของการแสดงด้วยเสียงพูด ใช้บทเจรจา การบรรยาย บทเพลง และเสียงประกอบ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแสดง เพื่อให้ผู้ฟังรับฟังแล้วเกิดจินตนาการเหมือนกับกำลังดูละครอยู่

12. รายการสาระละคร เป็นรายการที่นิยมทำกันเพื่อมุ่งให้ความรู้และความบันเทิงไปพร้อมๆ กัน โดยใช้รูปแบบละครผสมกับสารคดี ส่วนที่เป็นรูปแบบละครก็เพื่อที่จะเข้าใจง่าย เกิดภาพตามไปได้เป็นอย่างดี และเกิดความเพลิดเพลินด้วย ส่วนที่เป็นสารคดีมักมุ่งเนื้อหาวิชาการ เมื่อทั้งสองส่วนผสมผสานกัน จึงได้ทั้งความรู้และความบันเทิง

13. รายการปกิณกะ เป็นรายการที่มุ่งความบันเทิงหลายๆ เรื่องหลายๆ รูปแบบ ในทำนองเรื่องเบ็ดเตล็ด เบาสมอง ฟังแล้วไม่ต้องคิดอะไรมาก ฟังแล้วเกิดความสบายใจ หลากๆ คนจึงเรียกรายการในลักษณะนี้ว่า ปกิณกะบันเทิง

สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อผสมของศิลปะ และวิทยาการจากสื่ออื่นๆ มากมาย โดยเฉพาะระหว่างวิทยุ ภาพยนตร์ ละคร และหนังสือการ์ตูน โทรทัศน์พัฒนามาจากวิทยุในด้านการเล่าเรื่อง สร้างบุคลิกภาพของผู้แสดง และใช้เทคโนโลยีส่งทั้งภาพและเสียงไปยังเครื่องรับที่บ้านผู้ดู โทรทัศน์พัฒนามาจากภาพยนตร์ในส่วนของ การเล่าเรื่องด้วยภาพ ด้วยการใช้กล้องหลายตัว และการตัดต่อภาพ โทรทัศน์พัฒนามาจากละครในด้านการจัดฉาก จักการแสดงผลแบบในโรงละคร และโทรทัศน์พัฒนามาจากหนังสือการ์ตูนในส่วนที่เรื่องราวที่นำเสนอทางโทรทัศน์จะเป็นเป็นชุด เป็นตอนที่ต่อเนื่อง ดังนั้น เรื่องหนึ่งๆ จึงมีหลายตอนกว่าจะจบเช่นเดียวกับตอนต่างๆ ในหนังสือการ์ตูน (สมาน งามสนิท, 2528) ส่วนรูปแบบของรายการโทรทัศน์นั้นประยุกต์จากรูปแบบของรายการวิทยุ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ในการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ผู้วิจัยมุ่งศึกษากระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนคาทอลิก ทั้งในรูปแบบ และวิธีการนำเสนอเนื้อหาเพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิกประเภทต่างๆ โดยมีปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนคาทอลิก อาทิ อุดมการณ์ที่ต่างกัน ผู้รับสารที่มีต่างกัน หรือสื่อมวลชนแต่ละประเภทที่ต่างกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการสื่อสาร และการรับรู้ของผู้รับสารทั้งสิ้น

4. ทฤษฎีผู้กรองสาร (Gatekeeper)

ทฤษฎีผู้กรองสารมีจุดกำเนิดมาจากข้อเท็จจริงที่ว่า แต่ละวันมีเรื่องราวและเหตุการณ์มากมายเกิดขึ้นในสังคม แต่พื้นที่และเวลา (Space and Time) ในสื่อมวลชนมีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีเพียงเรื่องราว หรือเหตุการณ์บางอย่างเท่านั้น ที่ได้รับการเลือกสรรให้ปรากฏอยู่บนพื้นที่ของสื่อมวลชน (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ในกระบวนการสื่อสารนั้น ขั้นตอนในการคัดเลือกข่าวสารจึงเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้นอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมายนั้น ได้รับเลือกสรรเพียงบางอย่าง เพื่อนำเสนอให้กับผู้รับสารโดยอาศัยช่องทางต่างๆ ของสื่อมวลชน โดยขั้นตอนดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาว่า ผู้กรองสาร (Gatekeeper) ได้ทำงานกันอย่างไร ใช้หลักเกณฑ์อะไรในการคัดเลือกข่าวสารที่หลั่งไหลเข้ามาแต่ละวัน (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ในการส่งข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อมวลชน ไม่ว่าจะป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ หรือโทรทัศน์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้กรองสารคอยทำหน้าที่ในการคัดเลือก กลั่นกรองข่าวสาร (สิริทิพย์ ชันสุวรรณ, 2539) ซึ่งโดยปกติผู้กรองสารจะเป็นผู้ที่คอยตัดสินใจว่า ข่าวสารใดบ้างควรส่งไป และข่าวสารใดไม่ควรส่งไป หรือว่าควรส่งซ้ำในภายหลัง ทั้งนี้ อาศัยการเรียบเรียง คัดเลือก จัดลำดับความสำคัญให้กับข้อมูลข่าวสารแต่ละอย่างนั่นเอง (จันทร์จิรา แผ่นสุวรรณ, 2539)

จากแนวคิดต่างๆ ข้างต้น เราจึงกล่าวได้ว่า ผู้กรองสาร คือ บุคคลที่ทำหน้าที่คนกลางในช่องทางของการสื่อสาร ผู้กรองสารเป็นบุคคลที่คอยตัดสินใจว่า ในข่าวสารมากมายที่หลั่งไหลเข้ามาในแต่ละวันนั้น ข่าวใดควรจะส่งผ่านไปยังผู้รับสาร และควรจะส่งไปอย่างไร ดังนั้น ผู้กรองสารจึงต้องเป็นบุคคลที่รู้จักใช้วิจารณ์ญาณของตนอย่างดีในการตัดสินใจคัดเลือก และนำเสนอข้อมูลข่าวสารแต่ละอย่าง ไปยังผู้รับสารแต่ละคนนั่นเอง

วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm, 1981) (อ้างในสิริวันท์ กลิ่นละมุน, 2545) กล่าวว่า ผู้กรองสารเป็นผู้มีสิทธิในการปิดหรือเปิดประตูของข่าวสารต่างๆ ที่เดินทางมาถึง ผู้กรองสารจะทำหน้าที่อันสำคัญยิ่งในการคัดเลือก ปรับแต่ง หรือเปลี่ยนแปลงข่าวสารให้อยู่ในรูปแบบที่ต้องการได้ และผู้กรองสารยังต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนในการนำเสนอข่าวสารที่ได้รับการเลือกสรรอีกด้วย

Bagdikian ได้เขียนถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจคัดเลือกข่าวสารของผู้กรองสารแต่ละคนว่า ประกอบด้วย (1) นโยบายในการบริหารงาน (2) ทัศนคติของการมองโลก (3) คุณค่าที่ได้รับ

การเลือกสรรจากกองบรรณาธิการ (4) วิธีการประเมินคุณค่าข่าว (5) ค่านิยมส่วนตัวของผู้กรองสาร และ (6) พื้นที่และเวลาของสื่อมวลชน ซึ่งบางครั้งอาจต้องตัดทอนเนื้อหาบางส่วนออกไป เพื่อทำให้เกิดความสมดุลระหว่างพื้นที่ กับเวลาที่มืออยู่ของสื่อแต่ละประเภท (ยุพดี จูติกุลเจริญ 2536)

∴ ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีผู้นำทฤษฎีผู้กรองสารไปใช้ในการศึกษากระบวนการสื่อสารของสื่อมวลชนแขนงต่างๆ อยู่เสมอ โดยเชื่อกันว่า ทฤษฎีดังกล่าวนี้ได้รับการพัฒนามาจากงานเขียนทางวิชาการของเคิร์ท ลูวิน (Luwin K., 1947) (อ้างใน สิริวันท์ กลิ่นละมุน, 2545) ที่เขียนถึงกระบวนการตัดสินใจเลือกซื้ออาหาร โดยเคิร์ท ลูวิน ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ข่าวสารแต่ละอย่างมักไหลผ่านช่องทางต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยประตู ที่ปล่อยหรือกักข่าวสารเอาไว้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หรือผ่านการพิจารณาของผู้กรองสารว่า จะยอมให้ข่าวสารใดบ้างไหลผ่านไป ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวนี้อาจกระทำไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้โดยตรงไปตรงมา หรือตามความรู้สึกส่วนตัวของผู้กรองสารก็ได้

ในเวลาต่อมา ดี เอ็ม ไวท์ (1950) ได้นำแนวความคิดของเคิร์ท ลูวิน ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมของผู้กรองสารของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในอเมริกา (สิริวันท์ กลิ่นละมุน, 2545) ผลปรากฏว่า ข่าวสารต่างๆ ที่ทางสำนักพิมพ์ได้รับมานั้น ผู้กรองสารได้คัดเลือกไว้เพียงบางชิ้นเท่านั้น ส่วนที่เหลือถูกโยนทิ้งลงในตะกร้า ส่วนข่าวสารที่รับการเลือกสรรก็ได้รับการดัดแปลง แก้ไข หรือปรับแต่งให้เหมาะสมกับพื้นที่และเวลา เพื่อส่งผ่านไปยังผู้รับสารอีกต่อหนึ่ง

ดี เอ็ม ไวท์ (1950) ได้ทำการศึกษาผู้กรองสาร ซึ่งเขาเรียกว่า "Mr.Gates" โดยได้ให้ผู้กรองสารแต่ละคนเขียนเหตุผลของตนว่า เพราะเหตุใดจึงเลือกลงข่าวนี้ และไม่เลือกลงข่าวนั้น คำตอบที่เขาได้รับกลับมา คือ พื้นที่หมด ข่าวที่ส่งมายาวไป วิธีเขียนข่าวไม่น่าสนใจ โฆษณาชวนเชื่อมากเกินไป เป็นต้น ซึ่งไวท์ได้ให้ข้อสรุปว่า หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกข่าวสารของผู้กรองสารแต่ละคน มักจะมีลักษณะแบบอัตวิสัย (subjective) ซึ่งหมายถึง ขึ้นอยู่กับผู้กรองสารแต่ละคนนั่นเอง

นอกจากนี้ ดี เอ็ม ไวท์ (1950) ยังศึกษากระบวนการคัดเลือกข้อมูลข่าวสาร ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของผู้กรองสารแต่ละคน โดยไวท์ได้ให้แนวทางในการวิเคราะห์ข่าวสารไว้ ดังนี้

1. ขั้นตอนการคัดเลือกข่าวสาร หมายถึง จากเนื้อหาข้อมูลข่าวสารมากมายที่หลั่งไหลเข้ามานั้น ผู้กรองสารแต่ละคนใช้หลักเกณฑ์อะไรในการคัดเลือกข่าวสารที่ต้องการ และใช้อย่างไร
2. ขั้นตอนการแปรรูปข่าวสาร หมายถึง จากข้อมูลข่าวสารที่ถูกส่งเข้ามาในรูปแบบของข้อมูลดิบ ผู้กรองสารมีวิธีการอย่างไรในการปรุงแต่ง ตัดต่อ หรือตีความข่าวสารเหล่านั้น
3. ขั้นตอนการบรรณาธิการ (Editing) หมายถึง ก่อนที่จะนำเสนอข่าวสารใดๆ ออกไปสู่สายตาสาธารณชน ผู้กรองสารมีวิธีการอย่างไรในการเรียบเรียง ปรับภาษา จัดรูปแบบเนื้อหาข่าวสารเหล่านั้น

โดยปกติ ทฤษฎีผู้กรองสารไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะในการศึกษาเรื่องสื่อสิ่งพิมพ์เท่านั้น แต่ทฤษฎีนี้ยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสื่อมวลชนทุกประเภท ซึ่งมีผู้ทำหน้าที่ในการคัดเลือกเนื้อหาของข่าวสาร เช่น ทฤษฎีนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิธีเลือกเปิดเพลงของผู้จัดรายการวิทยุว่า มีลักษณะอย่างไร เช่น เปิดเพลงที่กำลังนิยม เปิดเพลงที่บริษัทต้นสังกัดส่งมา หรือเปิดเพลงตามคำขอของผู้ฟัง

Pamela J. Shoemaker ได้พัฒนาแนวคิดผู้กรองสารของ ดี เอ็ม ไวท์ ที่ศึกษาถึงผลกระทบจากปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายในองค์กร ที่มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกข่าวสารของผู้กรองสารแต่ละคน โดย Shoemaker ได้นำทฤษฎีผู้กรองสารมาใช้ในการวิเคราะห์ผู้ทำหน้าที่คัดเลือกข้อมูลข่าวสารในสื่อมวลชน ซึ่งเขานำเสนอลักษณะของทฤษฎีผู้กรองสารไว้ 3 แบบ (สิริวันท์ กลิ่นละมุน, 2545) คือ

1. กระบวนการกรองสารที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกองค์กร

ในแต่ละวันมักจะมีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน การที่ผู้กรองสารจะคัดเลือกข่าวสารใดมาใช้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกหลายประการที่มีอิทธิพลต่อวิถีคิด ต่อกระบวนการคัดเลือกของผู้กรองสาร ที่ทำหน้าที่คัดเลือก และปรับแต่งข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา โดยที่ปัจจัยภายนอกเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้กรองสารได้เสมอ

Pamela อธิบายถึงอิทธิพลของปัจจัยภายนอกต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้กรองสารแต่ละคนในขั้นตอนของกระบวนการกรองสารว่า เริ่มต้นจากการที่ข่าวสารจำนวนมากถูกส่งมายังผู้กรองสาร ผู้เปรียบเสมือนด่านแรกของการคัดเลือกข่าวสาร และในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวสารนั้น ผู้กรองสารอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกบางอย่าง อาทิ แหล่งข่าว การโฆษณา การตลาด กลุ่มเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์ นโยบายองค์กร หน่วยงานอื่นๆ ในสังคม เป็นต้น

2. กระบวนการกรองสารที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายในองค์กร

โดยปกติ องค์กรใดที่มีความสลับซับซ้อนมาก ก็อาจจะมีผู้กรองสารมากกว่าหนึ่งคนก็เป็นไปได้ ซึ่งผู้กรองสารเหล่านั้นมักจะติดต่อสื่อสารกันเองภายในกองบรรณาธิการอยู่เป็นประจำ อาทิ การดัดแปลง ปรับแต่งข่าวสารให้เรียบร้อย ก่อนที่จะส่งผ่านไปยังผู้รับสาร ซึ่งในบางครั้งก็อาจจะมีข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับสารด้วยก็เป็นได้ ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า ข่าวสารที่ได้รับการเลือกสรร และส่งต่อไปสู่ผู้รับสารก็อาจได้รับอิทธิพลจากหลักเกณฑ์ในการเลือกรับรู้ของผู้รับสารด้วยเช่นเดียวกัน

3. กระบวนการกรองสารที่ได้รับอิทธิพลจากตัวผู้กรองสาร

นอกจากปัจจัยภายนอกทางสังคมและปัจจัยภายในองค์กร ที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการคัดเลือกและนำเสนอข่าวสารผ่านสื่อมวลชนแล้ว ก็ยังมีปัจจัยภายในตัวผู้กรองสารอีกบางประการที่อาจส่งผลต่อการคัดเลือกข่าวสาร โดยปัจจัยภายในตัวผู้กรองสารเหล่านี้ ประกอบด้วย ความรู้ กรอบแนวคิด การเข้าสังคม การคาดเดา คุณค่า ทัศนคติ กลวิธีในการตัดสินใจ ประเภทของสื่อ ฯลฯ ซึ่งปัจจัยภายในตัวผู้กรองสารเหล่านี้ มักเป็นลักษณะเฉพาะของของผู้กรองสารแต่ละคนนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับผู้กรองสารข้างต้นนี้ ทำให้เราพอสรุปได้ว่า ในทุกๆ กระบวนการสื่อสาร ผู้กรองสารจัดเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอด กลั่นกรอง ดัดแปลง ปรับแต่งข่าวสาร โดยที่ขั้นตอนในการคัดเลือกข่าวสารมักจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ อาทิ ปัจจัยภายนอกทางสังคม ปัจจัยภายในองค์กร และปัจจัยภายในตัวผู้กรองสารเองอีกด้วย ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อัญนิดา น้อยวงศ์ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของ www.muslimthai.com ในการปกป้องอุดมการณ์อิสลาม โดยที่ผลการวิจัยพบว่า ผู้กรองสารเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการเปิด / ปิดกั้นข้อมูลข่าวสารผ่านเว็บไซต์ ซึ่งบางครั้งเว็บมาสเตอร์ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน แต่ด้วยอุดมการณ์อิสลาม

อันแน่นและมั่นคง จึงส่งผลให้เว็บมาสเตอร์สามารถฟื้นฟูอุปสรรคต่างๆ และสามารถนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อปกป้องอุดมการณ์อิสลามให้คงอยู่ต่อไป

กล่าวโดยสรุป ผู้กรองสารหมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่สำคัญยิ่งในกระบวนการสื่อสาร เพราะต้องคอยตัดสินใจในการคัดเลือกข่าวสารเพื่อถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร โดยคอยพิจารณาว่าข่าวสารใดควรส่งไป ข่าวสารใดไม่ควรส่ง หรือควรส่งไปในภายหลัง ผู้กรองสารต้องสังเกตความเป็นไปของสภาพแวดล้อมในสังคม เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารด้วย

ในการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาผู้กรองสารที่ทำงานด้านสื่อ ในแวดวงของสื่อมวลชนคาทอลิก อาทิ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อุดมสาร บรรณาธิการนิตยสารอุดมศานต์ ผู้จัดการวิทยุ-โทรทัศน์คาทอลิก ซึ่งบุคคลเหล่านี้คือ ผู้กรองสารที่มีความสำคัญต่อการถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิกไปยังผู้รับสาร โดยจะศึกษาว่าผู้กรองสารแต่ละคนมีหลักเกณฑ์อย่างไรในการคัดเลือกข้อมูลข่าวสาร และมีปัจจัยอะไรบ้าง ที่ส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจของพวกเขา

5. แนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ของผู้รับสาร

โดยปกติแล้ว แม้ว่ามนุษย์จะเปิดรับข่าวสารต่างๆ อยู่ตลอดเวลา แต่มนุษย์ก็ไม่ได้รับเอาข่าวสารทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาไว้ทั้งหมด เพราะมนุษย์จะเลือกรับเฉพาะข่าวสารเพียงบางอย่างเท่านั้น และการที่มนุษย์เลือกรับรู้เพียงข่าวสารบางอย่างนั้น ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากคุณสมบัติพื้นฐานส่วนตัวของผู้รับสารดังต่อไปนี้ (จารุณี บุญนิพัทธ์, 2538)

1. องค์ประกอบทางด้านจิตใจ เช่น การเลือกรับรู้ข่าวสารตามประสบการณ์เดิมของตน
2. องค์ประกอบทางด้านสังคม และสภาพแวดล้อม เช่น ครอบครัว วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม
3. ลักษณะทางประชากร เช่น อายุ เพศ การศึกษา รายได้ สถานภาพของบุคคล

ในการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลในการรับรู้ของผู้รับสาร ซึ่งเป็นศึกษาถึงบทบาทของผู้รับสารในการตัดสินใจยอมรับเนื้อหาข่าวสาร เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงขอกกล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจของผู้รับสารที่สำคัญ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจของผู้รับสาร (Uses and Gratification) และแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกสรรข่าวสาร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ทฤษฎีการใช้ และความพึงพอใจของผู้รับสาร

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อสนองความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นแนวคิดที่เชื่อว่า ผู้รับสารเป็นผู้กำหนดความต้องการของตนเองว่าคืออะไร และสื่อแต่ละประเภทจะพยายามตอบสนองความพอใจของผู้รับสาร ด้วยเหตุนี้ ผู้รับสารจึงสามารถเลือกใช้สื่อ และเลือกรับสารที่สามารถตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของตนเองได้

การศึกษาตามแนวคิดนี้ มักจะเน้นที่ผู้รับสาร (Media Consumer) เป็นจุดเริ่มต้น โดยศึกษาว่าผู้รับสารมีกระบวนการอย่างไรในการเลือกเปิดรับสื่อประเภทต่างๆ ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ย่อมหมายถึงพฤติกรรมกรรมการสื่อสาร (Communication Behavior) ที่ครอบคลุมถึงภูมิหลังของผู้รับสาร และโดยเฉพาะประสบการณ์ตรงของผู้รับสารที่มีต่อสื่อแต่ละอย่าง ซึ่งเรามักจะเห็นว่า การใช้และความพึงพอใจของผู้รับสารนั้นประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 3 อย่าง คือ (พวงทอง อังคาบ, 2538)

1. ผู้รับสาร ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในเชิงรุก (Active) มักจะมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอในกระบวนการสื่อสาร (Goal Directed)

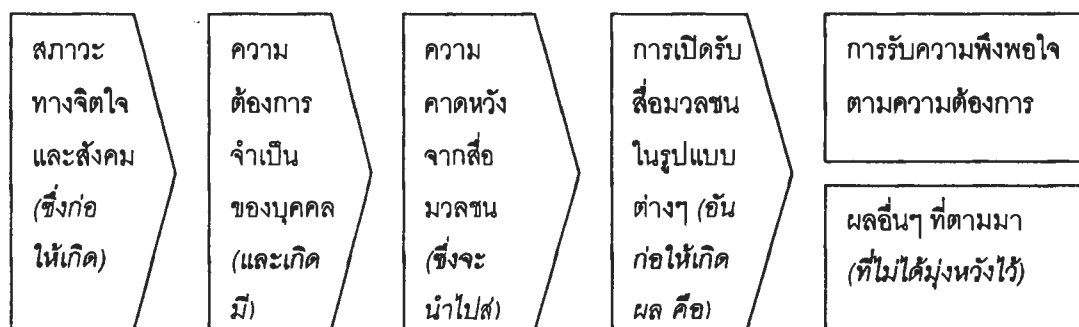
2. การใช้หรือการเปิดรับสื่อแต่ละประเภทที่ได้รับการเลือกสรรแล้ว เพื่อตอบสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของตน จึงมิได้เป็นการเปิดรับสารอย่างเลื่อนลอย หรือว่าเป็นผลจากการชักจูงของผู้ส่งสารแต่เพียงฝ่ายเดียว

3. ความพึงพอใจในสื่อ ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อการเปิดรับสื่อ หรือการใช้สื่อที่ได้มีการเลือกไว้แล้ว เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในทางกลับกัน ผู้ส่งสารต่างหากที่จำเป็นต้องแข่งขันกัน เพื่อให้บริการแก่ผู้รับสารจนเกิดความพอใจ มิใช่ตัวผู้ส่งสารเองที่รับความพอใจเหมือนการสื่อสารที่ผ่านมาในอดีต

Katz และคณะ (Katz, E and Others, 1974) (อ้างในพีระ จิระโสภณ, 2531) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ และความพึงพอใจของผู้รับสารว่า การศึกษาในเรื่องดังกล่าวนั้นเป็นความพยายามที่จะเรียนรู้ถึงองค์ประกอบต่างๆ ที่ส่งผลต่อกันในกระบวนการสื่อสาร ได้แก่ (1) สภาวะทางจิตใจและสังคม (2) ความต้องการจำเป็นของบุคคล (3) ความคาดหวังจากสื่อฯ (4) การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ (5) การได้รับความพึงพอใจตามต้องการ และ (6) ผลที่ตามมา ซึ่งอาจเป็นผลที่ไม่ตั้งใจเอาไว้ก็เป็นได้

องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของเรื่อง การใช้และความพึงพอใจของผู้รับสาร ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถแสดงให้เห็นได้ในแบบจำลองต่อไปนี้

รูปภาพที่ 4 : แบบจำลองการสื่อสารของ Katz และคณะ

แบบจำลองการใช้และความพึงพอใจของผู้รับสารนี้ อธิบายกระบวนการรับสารจากสื่อมวลชนและการใช้สื่อมวลชนของผู้รับสาร โดยแสดงให้เห็นว่า การเลือกบริโภคสื่อของผู้รับสารนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการ หรือแรงจูงใจของผู้รับสารแต่ละคน ซึ่งจะมีวัตถุประสงค์ ความตั้งใจ และความต้องการในการใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของตนด้วยเหตุผลที่ต่างกันไป

ในงานวิจัยของ วัชรียา อานามวัฒน์ (2533) ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกาเปิดรับสื่อโทรทัศน์ เพื่อการใช้ประโยชน์ และการตอบสนองความต้องการ โดยได้ศึกษาเฉพาะรายการธรรมะพระพยอมกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชมรายการธรรมะพระพยอม เพื่อประโยชน์ และมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองในหลากหลายประเด็น อาทิ เพื่อรับรู้เหตุการณ์ในสังคม เพื่อรับคำแนะนำที่ดี เพื่อนำไปใช้ในวงสนทนา เพื่อเสริมความคิดของตน เพื่อความบันเทิง และผ่อนคลายอารมณ์ เป็นต้น

การวิจัยชิ้นนี้ ทำให้เราเห็นว่า รายการธรรมะในสมัยปัจจุบัน ยังคงเป็นรายการที่มีประโยชน์ต่อผู้รับสาร โดยเฉพาะรายการธรรมะที่มีเนื้อหาสาระสอดแทรกความคิดดีๆ มีคติสอนใจ โดยเน้นคำสอนที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของผู้รับสาร ซึ่งอาจนำเสนอในรูปแบบของรายการธรรมะบันเทิงก็ได้

5.2 แนวคิดการเลือกสรรข่าวสาร

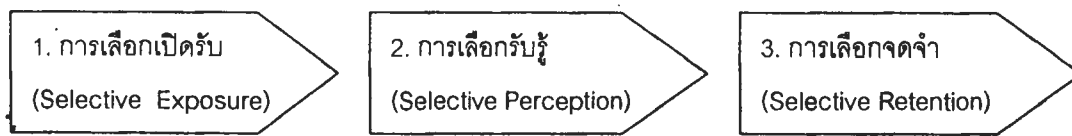
กระบวนการเลือกสรรข่าวสารของผู้รับสาร นับเป็นแบบแผนที่อธิบายพฤติกรรมกาเลือกสรรของบุคคลว่า ความแตกต่างทางสภาพส่วนบุคคล สภาพจิตวิทยา หรือสภาพภายในจิตใจของบุคคลที่ต่างกัน จะทำให้กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์แตกต่างกันไปด้วย ทั้งนี้ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อเดิมที่ว่า โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคคลมีผลต่อพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน โดยจะส่งผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกัน เรียกว่า กระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ของผู้รับสาร ซึ่งจากข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่มากมายนั้น มนุษย์มิได้รับข่าวสารทั้งหมดเอาไว้ แต่คัดเลือกเพียงข่าวสารบางอย่างที่สอดคล้องกับทัศนคติ และความต้องการของตน ทั้งนี้ โดยผ่านกระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ซึ่งอาจเปรียบได้กับเครื่องกรอง (Filters) ที่ประกอบด้วยการกลั่นกรอง 3 ชั้น ดังนี้ (พีระ จิโรโสภณ, 2529) คือ

1. การเลือกเปิดรับ (Selective Exposure) หมายถึง การที่ผู้รับสารเลือกเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวที่มีอยู่มากมาย ซึ่งการเปิดรับข่าวสารนี้ จะมีความสัมพันธ์กับทัศนคติเดิมของผู้รับสาร ที่มักแสวงหาข่าวสารเพื่อสนับสนุนความคิดที่มีอยู่ และหลีกเลี่ยงข่าวสารที่ขัดแย้งกับความคิดเดิมของตนเอง นอกจากนี้ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี และประสบการณ์ของบุคคลก็มีส่วนสำคัญในการเลือกเปิดรับข่าวสารเช่นกัน

2. การเลือกรับรู้ (Selective Perception) หมายถึง กระบวนการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการตีความหมายของสารหลังจากได้เปิดรับแล้ว ซึ่งในการตีความนี้ ผู้รับสารแต่ละคนมักตีความหมายของสารตามทัศนคติ ประสบการณ์ ความเชื่อ ความต้องการ ความคาดหวัง และแรงจูงใจของตน รวมทั้งตีความตามสภาพแวดล้อมทางร่างกาย และอารมณ์ของตนในขณะนั้นด้วย

3. การเลือกจดจำ (Selective Retention) หมายถึง การที่ผู้รับสารจะเลือกจดจำเฉพาะข่าวสารที่ตรงกับความสนใจ สอดคล้องกับความต้องการ และทัศนคติของตน โดยจะทิ้งส่วนที่ตนไม่สนใจ หรือไม่เห็นด้วย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นในรูปของแบบจำลอง ได้ดังนี้

รูปภาพที่ 5 : แบบจำลองกระบวนการเลือกสรรข่าวสาร

จากแนวคิดข้างต้นนี้ เราจึงกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพของการสื่อสารมีได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ว่า ผู้ส่งสารเป็นผู้มีความสามารถหรือมีทักษะในการถ่ายทอดเนื้อหาสารเท่านั้น และมีได้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาข่าวสารที่ได้รับการเตรียมอย่างดีเท่านั้น และมีได้ขึ้นอยู่กับการใช้สื่อที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ประสิทธิภาพของการสื่อสาร ยังขึ้นอยู่กับตัวของผู้รับสารเองอีกด้วย ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ โดยผู้รับสารจะแสดงพฤติกรรมในการเปิดรับสารจากสื่อมวลชน โดยผ่านกระบวนการเลือกสรร (Selective Process) ข่าวสารที่แตกต่างกันออกไป ตามประสบการณ์ ความเชื่อ ทศนคติ ความรู้สึกนึกคิด หรือความต้องการของตนเอง

นอกจากนี้ ปัจจัยด้านอื่นๆ ของผู้รับสาร เช่น เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ฯลฯ ก็ยังสามารถส่งผลกระทบต่อกระบวนการรับรู้ข่าวสารของผู้รับสารได้อีกด้วย ดังเช่นที่ อรณี ฝูงวรรณลักษณ์ (2537) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปิดรับ การคาดหวังประโยชน์ และความพึงพอใจในรายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของสมาชิกชมรมทางพระพุทธศาสนาในกรุงเทพมหานคร และผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนตัวของผู้รับสาร เช่น เพศ อายุ การศึกษาอาชีพ สถานภาพทางครอบครัว ฯลฯ ต่างก็มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับ และการรับรู้รายการธรรมะทางสื่อโทรทัศน์ของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานครด้วย

แนวคิดต่างๆ ข้างต้นนี้ สอดคล้องกับความคิดของ Morley (1980) ที่กล่าวว่า ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีอิทธิพลต่อกระบวนการสื่อสารทั้งสิ้น กล่าวคือ ฐานะของผู้ส่งสารมักจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับลักษณะของเนื้อหาสาร และฐานะของผู้รับสารมักจะมีส่วนเชื่อมโยงกับแบบแผนการรับสารของผู้รับสารด้วยกัน ซึ่งในการศึกษาถึงกระบวนการรับรู้ของผู้รับสารนั้น Morley ได้แบ่งกระบวนการรับรู้ของผู้รับสารออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ การจดจำได้ (Recognition) การเข้าใจในเนื้อหาสาร (Comprehension) การตีความหมายสาร (Interpretation) และการมีปฏิกิริยาตอบสนอง (Response) โดยที่ขั้นตอนทั้ง 4 นี้จะเป็นตัวกำหนดว่า ผู้รับสารแต่ละคนจะสามารถนำเอาข้อมูลข่าวสาร ที่ตนได้รับจากสื่อมวลชน ไปปฏิบัติในชีวิตได้หรือไม่ และปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ ในกระบวนการสื่อสารนั้น บริบทในการรับรู้ของผู้รับสารก็มีส่วนสัมพันธ์กันอย่างมากกับอิทธิพลของเนื้อหาสารด้วย ดังเช่นที่ Morley (1980) ได้กล่าวไว้ว่า ในกระบวนการตีความหมายสารนั้น ผู้รับสารแต่ละคนสามารถตีความแตกต่างกันออกไปได้ถึง 3 แบบ คือ แบบที่ผู้ส่งสารต้องการ แบบต่อรอง (คิดไปในอีกแบบ) และแบบโต้แย้ง (คัดค้านเนื้อหาสาร) (กาญจนา แก้วเทพ, 2541)

ในกระบวนการสื่อสารใดๆ เมื่อผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารออกไปแล้ว สามารถทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจในเนื้อหาข่าวสารนั้นๆ นั้นเป็นผลมาจากองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น เนื้อหาสาร วิธีการส่งสาร ภาษาที่ใช้ในการส่งสาร ฯลฯ โดยที่องค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนทำให้ผู้รับสารเข้าใจในเนื้อหาสาระได้อย่างถูกต้องจนเรียกได้ว่า ประสบผลสำเร็จในกระบวนการสื่อสาร (อวยพร พานิช, 2544)

ดังนั้น จากแนวคิดข้างต้นนี้ การที่ผู้ส่งสารจะส่งสารอย่างไร หรือจะเลือกใช้ภาษาใดให้เหมาะสมกับผู้รับสารนั้น จำเป็นที่ผู้ส่งสารจะต้องรู้ข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้รับสารด้วย เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ อาชีพการงาน ฯลฯ รวมทั้งการเลือกใช้ภาษาให้เหมาะสมนั้น ยังขึ้นอยู่กับประเภทของสื่อที่ใช้ในการส่งสารอีกด้วยว่า เป็นสื่อประเภทใด เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุ หรือสื่อโทรทัศน์ เป็นต้น

ทั้งนี้ เพราะข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ของผู้รับสารจะเป็นตัวกำหนดภาษา ที่ผู้ส่งสารสามารถเลือกใช้ให้เกิดความเหมาะสม เช่น ถ้าผู้รับสารเป็นเด็กวัยรุ่น ผู้ส่งสารก็ควรเลือกใช้ภาษาที่เรียบง่าย อธิบายชัดเจน ไม่มีเนื้อหาวิชาการมากเกินไป แต่ถ้าผู้รับสารเป็นนักวิชาการ ผู้ส่งสารก็ควรเลือกใช้ภาษาวิชาการให้เกิดเข้าใจ และสื่อในเรื่องลึกลับๆ ได้ หรือถ้าเป็นการส่งสารไปยังท้องถิ่นต่างๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ผู้ส่งสารก็ควรเลือกใช้ภาษาของท้องถิ่นนั้นๆ บางทีอาจจะทำให้ได้รับความสนใจมากกว่า หรือถ้าผู้รับสารเป็นชาวต่างประเทศ ผู้ส่งสารก็ควรเลือกใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสาร เป็นต้น (อวยพร พานิช, 2544)

ในการวิจัยเรื่อง การถ่ายทอดอุดมการณ์ฯ ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประสิทธิภาพผลในการรับรู้ของผู้รับสารด้วย โดยอาศัยใช้แบบสอบถามกับผู้รับสารคาทอลิก เพื่อศึกษาถึงตัวแปรต่างๆ ของผู้รับสารว่า มีความสัมพันธ์ต่อกระบวนการรับรู้ของผู้รับสารหรือไม่ และอย่างไร

6. การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิก

ในปลายศตวรรษที่ 15 ได้เริ่มมีการค้นพบโลกใหม่และเส้นทางเดินเรือที่นำไปสู่โลกกว้างทั้งทางตะวันตกและตะวันออก จนส่งผลให้เกิดการล่าอาณานิคมขึ้นทั่วไปในดินแดนแถบทวีปเอเชีย และแอฟริกา โดยที่การเผยแพร่ศาสนาคริสต์ หรือการถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกก็เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการนี้ด้วย ประเทศโปรตุเกสและสเปนผู้เป็นสองมหาอำนาจทางทะเลได้เริ่มออกแสวงหาเมืองขึ้น และได้รับสิทธิในการเผยแพร่และจัดการด้านศาสนาในที่ที่พวกเขายึดครองได้ เมื่อยึดเอาที่แห่งใดเป็นอาณานิคมของตนได้ ที่นั่นก็จะถูกทำให้กลายเป็นคริสต์โดยมิชชันนารีที่ติดตามไป (เสรี พงศ์พิศ, 2545)

ในเวลาต่อมา สันตะสำนักแห่งวาติกัน ศูนย์กลางของศาสนาคริสต์ ณ กรุงโรม โดยอาศัยอำนาจของพระสันตะปาปาก็ได้ก่อตั้งกระทรวงเผยแพร่ความเชื่อ (Propaganda Fide) ขึ้นในปี ค.ศ.1622 (2165) เพื่อมอบหมายให้มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ หรือการถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกในดินแดนเกิดใหม่ของอาณานิคมต่างๆ เพราะทางสำนักวาติกันต้องการแยกพระศาสนจักรออกจากอาณาจักร เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบริหารปกครองนั่นเอง

สำหรับทวีปเอเชียนั้น ศาสนาคริสต์ได้แพร่มาจนถึงประเทศอินเดียตั้งแต่ศตวรรษแรกแล้ว โดยเชื่อกันว่า เซนต์โทมัสสาวกของพระเยซูคริสต์ได้เดินทางมาเผยแพร่ศาสนาคริสต์ หรือถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกที่ประเทศอินเดีย แต่ได้ขาดการติดต่อกับศูนย์กลางที่กรุงโรมไประยะหนึ่ง และได้มาเริ่มต้นความสัมพันธ์ใหม่อีกครั้งเมื่อโปรตุเกสขยายอำนาจมาจนถึงประเทศอินเดีย และประเทศอื่นๆ ในแถบภูมิภาคนี้ เช่น ศรีลังกา พม่า มะละกา มาเก๊า และประเทศไทย

ในปี ค.ศ.1555 (2098) มีมิชชันนารีคณะโดมินิกันชาวโปรตุเกส 2 ท่าน คือ คุณพ่อเยโรมแห่งไม้กางเขน และคุณพ่อเซบาสเตียน แห่งกันโต (วีรศักดิ์ วนาโรจน์สุวิช, 2533) ได้เดินทางจากเมืองมะละกาเข้ามาสู่กรุงเทพฯ แต่อยู่ไม่นานคุณพ่อเยโรมก็ถูกฆาตกรรม ส่วนคุณพ่อเซบาสเตียนได้เดินทางกลับไปมะละกา หลังจากนั้นได้มีบรรดามิชชันนารีอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวโปรตุเกส คณะโดมินิกัน ฟรังซิสกัน และเยสุอิตทยอยกันเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกับประชาคมโปรตุเกสที่กรุงศรีอยุธยา ซึ่งในปี ค.ศ. 1662 (2205) ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีชาวคริสต์อยู่ในกรุงเทพฯ ประมาณ 2,000 คน และมีมิชชันนารีอยู่ด้วย 11 ท่าน

ในปีเดียวกันนั้น ได้มีมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสจากคณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Missions Etrangeres de Paris) เดินทางเข้ามาถึงกรุงเทพฯ ภายใต้การนำของพระสังฆราช 2 องค์ คือ ท่านบิลลีโอ และท่านสังแบร์ เดอ ลามอตต์ โดยท่านทั้งสองมิได้มีจุดมุ่งหมายใดๆ ในกรุงเทพฯ แต่เป็นที่เมืองจีน และได้ข่าวว่า ขณะนั้นที่เมืองจีนกำลังเกิดมีปัญหา ทั้งสองจึงแวะที่กรุงศรีอยุธยา เพื่อรอดูสถานการณ์ก่อน แต่ในที่สุด มิชชันนารีทั้งสองก็ได้เริ่มงานเผยแพร่ศาสนาคริสต์ เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกในกรุงเทพฯ เพราะมองเห็นว่า ที่กรุงเทพฯ มีทุกอย่างพร้อมสำหรับการทำงาน และหลังจากนั้นก็มิชชันนารีคนอื่นๆ ทยอยกันเข้ามา และมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งมิสซังสยาม

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสจะได้รับการต้อนรับอย่างดีจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทั้งนี้เพราะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับฝรั่งเศส เพื่อจะถ่วงดุลอำนาจกับชาวดัตช์ที่กำลังคุกคามสยามประเทศอยู่ในเวลานั้น บรรดามิชชันนารีจึงกลายเป็นคนกลางคอยเชื่อมสัมพันธ์มิตรระหว่างพระเจ้ากรุงสยามกับกษัตริย์แห่งฝรั่งเศส แต่เมื่อสิ้นรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแล้ว ความสัมพันธ์อันดีระหว่างคาทอลิกกับพระเจ้ากรุงสยามก็มีอันต้องขาดช่วงไป เพราะพระเพทราชาและผู้สืบตำแหน่งองค์ต่อๆ มาไม่โปรดปรานฝรั่งเศสอีกต่อไป และเมื่อสิ้นกรุงศรีอยุธยา ศาสนาคริสต์ในกรุงเทพฯ ก็แทบจะสูญสิ้นไปด้วย โดยได้มาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งก็เกิดมีปัญหาคัดแย้งกับพระเจ้าตากสินมหาราชขึ้นมาอีก ส่งผลให้บรรดามิชชันนารีถูกขับออกนอกประเทศ ชาวคริสต์จึงต้องกระจัดกระจายไปอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ศาสนาคริสต์ได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่อีกครั้ง โดยได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดมา นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 มิชชันนารีได้กลับมาบูรณะและซ่อมแซมวัดใหม่ พระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลต่างๆ ได้ทรงพระราชทานที่ดินและให้ความช่วยเหลือในการบูรณะฟื้นฟู ทำให้ศาสนาคริสต์เริ่มมีบทบาทในสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มจัดระเบียบสังคมและทำการปฏิรูประบบการศึกษาของไทย ศาสนาคริสต์คาทอลิกได้เปิดโรงเรียนให้สอดคล้องกับระบบการศึกษาในรูปแบบใหม่นี้

ในปี ค.ศ.1965 (2508) เขตการปกครองของคาทอลิกที่เคยเรียกกันว่า "มิสซัง" ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นสังฆมณฑล เพื่อให้เกิดความเป็นอิสระมากขึ้นในการบริหารและปกครอง ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ที่ได้เปลี่ยนมุมมองใหม่ๆ เกี่ยวกับสังคมโลกในหลายๆ ด้าน อาทิ การอนุญาตให้พระศาสนจักรของแต่ละประเทศ ได้พยายามปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

การมองดูเครื่องหมายแห่งกาลเวลาของสถานการณ์โลกในปัจจุบัน เพื่อหาคำตอบให้กับปัญหาของสังคมสมัยใหม่ ฯลฯ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกในประเทศไทย ได้เริ่มขึ้นในบรรยากาศของการล่าอาณานิคมของชาวตะวันตก จึงส่งผลให้การถ่ายทอดอุดมการณ์ดังกล่าวถูกมองว่าเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการครอบงำชาวไทยให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของต่างชาติ ดังนั้น สังคมไทยในระยะแรกๆ จึงมีปฏิกิริยาต่อต้านการถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิก โดยมองด้วยความหวาดระแวง กลัวเสียผลประโยชน์ภายใต้อุดมการณ์คาทอลิก หรือคำสอนในรูปแบบใหม่นี้

แต่พระศาสนจักรคาทอลิกไทยได้ตระหนักถึงพันธกิจ ซึ่งได้รับมอบจากพระเยซูคริสต์ที่ว่า "ท่านทั้งหลาย จงไปสอนนานาชาติให้ปฏิบัติตามคำสอนของเรา" (มธ. 28:19-20) ด้วยเหตุนี้ พระศาสนจักรจึงได้ถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกต่อไปในสังคมไทยด้วยการทำงานเพื่อผู้ด้อยโอกาส ผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ คนชายขอบของสังคม คนสังคมไม่ยอมรับ ฯลฯ รับผิดชอบด้วยความรักและสุขภาพ ทั้งในรูปแบบของงานสังคมสงเคราะห์ งานสุขภาพอนามัย และงานด้านการศึกษาเรื่อยมาตลอดเวลากว่า 300 ปี สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้คาทอลิกได้รับการยอมรับอย่างมากจากประชาชนในสังคมไทยทุกระดับชั้น

พอมาดึงยุคโลกาภิวัตน์ กระแสสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้สังคมไทยต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของลัทธิวัตถุนิยม กระแสบริโภคนิยม ที่มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตน โดยไม่เคยคิดคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ จนทำให้ความเป็นมนุษย์ของผู้คนในสังคมถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และสิ่งที่ตั้งงามต่างๆ ในสังคมไทยก็หดหายไปด้วย ด้วยเหตุนี้เอง พระศาสนจักรคาทอลิกจึงได้ตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่อันสำคัญในการถ่ายทอดอุดมการณ์หรือเนื้อหาคำสอนคาทอลิกที่มุ่งเสริมสร้างมนุษย์ทุกคนให้เติบโตในทุกๆ ด้าน เพื่อจะได้สามารถร่วมกันสร้างสรรค์สังคมไทยให้มีสันติสุขยั่งยืนตลอดไป

7. การประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2

เมื่อเรามองดูสถานการณ์โลก ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เราจะเห็นว่า สงครามได้ส่งผลให้ประเทศต่างๆ พยายามฟื้นฟูสภาพบ้านเมือง และภาวะเศรษฐกิจประเทศของตนให้พ้นจากปัญหาสังคม และสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำ โดยหวังที่จะให้ประเทศของตนเติบโตและมั่นคงอีกครั้ง ความพยายามดังกล่าวทำให้สังคมโลกถูกแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ ประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศที่กำลังพัฒนา โดยประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายก็อยากก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ มุ่งไปสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วบ้าง จึงได้ลอกเลียนแบบประเทศที่พัฒนาแล้วในแง่มุมต่างๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงพื้นฐานหรือบริบททางสังคมของประเทศตน ว่าเหมาะสมกับวิธีการพัฒนาเช่นนั้นหรือไม่ (ประพนธ์ ชัยเจริญ, 2543)

ต่อมาเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้สังคมโลกแต่ละส่วน ที่เคยมีความแตกต่างกันอยู่บ้างได้หลอมรวมกลายเป็นโลกใบเดียวในทุกๆ มิติ (กาญจนา แก้วเทพ, 2539) เป็นโลกที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสารมวลชน ซึ่งทำให้โลก

เปรียบเสมือนเป็นเพียงหมู่บ้านเดียว ทำให้มนุษย์ในส่วนต่างๆ ของโลกติดต่อสื่อสาร และแลกเปลี่ยนข่าวสารกันได้ง่ายขึ้น ความก้าวหน้าเหล่านี้ได้ส่งผลให้ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายค่อยๆ ถูกครอบงำจากวัฒนธรรมตะวันตก ที่มุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว และมองไม่เห็นความสำคัญของคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์เท่าไรนัก

ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ได้ส่งผลให้เป้าหมายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนไปตามกระแสของสังคม มนุษย์กลายเป็นทาสของเงิน ทาสของสินค้า จนเป็นเหตุให้คุณธรรม จริยธรรมของสังคมถูกหลงลืมไป สังคมได้เมินเฉยต่อคุณค่าทางศาสนา และอุดมการณ์ที่เคยเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ ศักดิ์ศรีของมนุษย์กลับกลายเป็นเพียงคำศัพท์ที่ถูกบัญญัติขึ้นเท่านั้น วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจิตวิญญาณที่เคยหยั่งรากลึกในบริบทของสังคมค่อยๆ ถูกกลืนหาย และถูกทำลายไป จนในที่สุด มนุษย์ผู้เคยมีศักดิ์ศรีสูงก็ถูกลดคุณค่าลงทีละเล็กทีละน้อย

ย้อนกลับมาดูสังคมไทย แม้ว่าประเทศไทยจะมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ซึ่งสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยมแบบไทยๆ มานาน แต่เนื่องจากสังคมไทยมิได้อยู่อย่างโดดเดี่ยว เพราะสังคมไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามกระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์และความทันสมัยในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสารมวลชน ดังนั้น ด้วยความเป็นไทยที่มีเสรีภาพในการเปิดรับวัฒนธรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก ความก้าวหน้าในการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกจึงส่งผลกระทบต่อสังคมไทยด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความรวดเร็วของข่าวสารที่ทำให้สังคมไทยไม่อาจหนีพ้นลัทธิบริโภคนิยม กระแสวัตถุนิยมที่เอ่อล้นมาจากซีกโลกตะวันตกได้ สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมาในสังคมไทย อาทิ ความยากจน โสเภณี โรคเอดส์ อาชญากรรม การทำลายชีวิตในรูปแบบต่างๆ และที่สำคัญคือ ทำให้คุณธรรม จริยธรรม และคุณค่าที่ฝังงมในสังคมไทยก็เลือนหายไปด้วยเช่นกัน

ในมิติของศาสนาที่เปรียบเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้คนในสังคมนั้น พระศาสนจักรคาทอลิกก็มิได้นิ่งนอนใจต่อสภาพการณ์ของสังคมโลกที่แปรเปลี่ยนไป ทั้งนี้ พระสันตะปาปาจอห์น ที่ 23 ประมุขของพระศาสนจักรได้เรียกประชุมพระสังฆราชจากทั่วโลกในนาม สังคายนาวาติกันที่ 2 ซึ่งถือเป็นสมัชชาสังคายนาสากลครั้งแรกในความหมายที่แท้จริง (เสรี พงศ์พิศ, 2545) เพราะเหตุว่าพระสังฆราชที่เข้าร่วมประชุมสมัชชาสังคายนานี้มาจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเด็นต่างๆ ของการประชุมก็ครอบคลุมทั่วพระศาสนจักรสากล (การประชุมสังคายนาก่อนหน้านั้น ได้จำกัดประเด็นของการประชุมอยู่แต่เพียงในทวีปยุโรป และประเทศแถบตะวันตกเท่านั้น)

วัตถุประสงค์ของการประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 คือ การพิจารณาสภาพการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยมองดูเครื่องหมายแห่งกาลเวลา (Signs of the Time) และพยายามหาคำตอบให้กับปัญหาสังคมของโลก ซึ่งได้เลือกประเด็นที่เหมาะสมกับยุคสมัยมาพิจารณา โดยทางวาติกันได้ออกจดหมายไปยังพระสังฆราชทั่วโลกกว่า 2500 องค์ ให้เสนอหัวข้อที่แต่ละท่านเห็นว่ามีมีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับสังคมโลก (ทิวา แสงศิริวัฒน์, 2547) วิธีการนี้จึงนับเป็นแนวทางที่แตกต่างจากการประชุม

สังคายนาในครั้งที่ผ่านมา และยังได้เริ่มมีการเสวนา (Dialogue) ด้วยหัวใจที่เปิดกว้าง กับแนวคิดที่ต่างไปจากแนวทางของพระศาสนจักรคาทอลิกในอดีตที่ผ่านมา

ที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้ประกาศอย่างชัดเจนว่า การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกไม่ใช่การโฆษณาชวนให้เชื่อ (เสรี พงศ์พิศ, 2545) ไม่ใช่การบีบบังคับด้วยวิธีการการเมือง หรือทางเศรษฐกิจ เหมือนกับที่คนบางกลุ่มเคยทำมาในบางยุค บางสมัย และบางแห่ง แต่การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิกเป็นการเน้นถึงวิถีชีวิตที่เป็นแบบอย่าง โดยมุ่งการเสวนาระหว่างบุคคลเป็นสำคัญ เพราะศาสนานั้นเป็นเรื่องของสิทธิเสรีภาพภายในของแต่ละบุคคล

ผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ของสังคมโลก ทำให้พระศาสนจักรคาทอลิกมองเห็นตัวเองว่าไม่ได้แปลกแยกจากสังคมโลกเหมือนดังในอดีตที่ผ่านมา แต่เริ่มมองว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโลก คือดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2545) นอกจากนี้ พระศาสนจักรยังได้เปลี่ยนมุมมองใหม่จากการที่เคยมองเห็นแต่ความยิ่งใหญ่ ความดีของตนฝ่ายเดียวมานาน ก็หันกลับไปมองดูใบหน้าของผู้อื่นในสังคม ทำให้เห็นถึงความท้าทายใหม่ๆ ที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังนั้น จึงถือเป็นหน้าที่สำคัญของพระศาสนจักรคาทอลิกที่จะต้องทำความเข้าใจ และพยายามหาคำตอบให้กับปัญหาสังคม โดยอาศัยการร่วมเป็นหนึ่งในเดียวกับผู้คนในสังคมด้วยความรักและเคารพ

ที่ประชุมสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้นำเสนอเอกสารสำคัญของพระศาสนจักรคาทอลิกที่เรียกว่า "คำสอนด้านสังคม" ซึ่งพระสังฆราชผู้เข้าร่วมประชุมลงมติด้วยการออกเสียงสนับสนุนอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์ว่า คำสอนด้านสังคม ซึ่งเป็นอุดมการณ์คาทอลิก เป็นผลมาจากการวิเคราะห์สภาพการณ์ของสังคมโลก โดยมองดูเครื่องหมายแห่งกาลเวลา (Signs of the Time) เพื่อหาคำตอบให้กับสังคมโลกที่กำลังตกเป็นเหยื่อของกระแสทุนนิยม บริโภคนิยมที่กัดกินจิตใจของผู้คน ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ไปอย่างน่าใจหาย

8. สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย

สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย มีชื่อที่เป็นทางการว่า "คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสื่อมวลชน" ดำเนินงานภายใต้กรรมวิธีการฝ่ายสื่อสารสังคม สภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับการก่อตั้งอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ.1976 (2519) และในปัจจุบัน (ค.ศ.2006 / 2549) มีพระสังฆราชยอดพิมพิสาร ประมุขแห่งสังฆมณฑลอุดรธานี ดำรงตำแหน่งเป็นประธานฝ่ายสื่อมวลชนคาทอลิก และได้มีบาทหลวงวรยุทธ กิจบำรุง ดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการฝ่ายฯ

คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสื่อมวลชน มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษา อบรม เผยแพร่คำสอน และข่าวสารความรู้แก่สัตบุรุษอย่างถูกต้องตามหลักคำสอนของศาสนา

2. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน แนะนำ และควบคุมกิจการในเรื่องสื่อมวลชนของคาทอลิก ภายใต้การดูแลของสภาพระสังฆราชเป็นผู้รับผิดชอบ

3. เพื่อประสานงาน ร่วมมือกับองค์กร หน่วยงานต่างๆ ทั้งของภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมคุณค่าทางศาสนา ศิลธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรม
4. เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ และความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคมไทย
5. เพื่อเป็นศูนย์ผลิต และให้บริการอุปกรณ์สื่อมวลชนของคาทอลิกโดยทั่วไป

8.1 หนังสือพิมพ์อุดมสาร และนิตยสารอุดมศานต์ :

ย้อนกลับไปในปี ค.ศ.1917 (2460) สมัยพระสังฆราชเรอเน แปร์รอส ประมุขของมิสซังกรุงเทพฯ และทำหน้าที่ปกครองดูแลคริสตังไทย (คาทอลิก) ในเวลานั้น ท่านได้ออกหนังสือสารสาสน์คฤศตัง ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือพิมพ์คาทอลิกฉบับแรก มีกำหนดออกเดือนละครั้ง มีจำนวน 16 หน้า ราคา 2 บาท มีขนาดรูปเล่ม 16 หน้ายก โดยที่เนื้อหาเป็นการนำพระคัมภีร์ในเทศกาลต่างๆ มาเขียนอธิบายเป็นคำสอนคริสตังง่ายๆ และมีบทความต่างๆ นอกจากนั้น ก็เป็นประวัตินักบุญ ปฏิทินคริสตังแต่ละเดือน เป็นการอธิบายให้เข้าใจความหมายโอกาสฉลองในแต่ละเดือน

ในปี ค.ศ.1930 (2473) พระสังฆราชกาเยตาโน ปาซอตตี ประมุขมิสซังราชบุรี ได้จัดตั้งโรงพิมพ์ขึ้นมาที่วัดแม่พระบังเกิด บางนกแขวก สมุทรสาคร โดยมีคุณพ่อโยฮัน อุลลิอานา ออกหนังสือพิมพ์คาทอลิกรายเดือนชื่อ "อุดมพันธู์" มีขนาด 8 หน้ายก มีทั้งหมด 36 หน้า (รวมปก) และปกพิมพ์สี่สี โดยเนื้อหาภายในประกอบด้วยความรู้ทั่วไป นิทานสอนใจ ประวัตินักบุญ การ์ตูน ฯลฯ โดยมีคำประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้บอกรับเป็นสมาชิกว่า "รักวัวให้ผูก รักลูกหลาน โปรดช่วยให้เขาได้อ่าน..อุดมพันธู์-บันเทิง" ส่วนคำขวัญของหนังสือพิมพ์อุดมพันธู์ คือ "ความจริงจะทำให้ท่านเป็นไทย" ต่อมาในปี ค.ศ. 1933 (2476) ทางสำนักพิมพ์อุดมพันธู์ได้ออกนิตยสารรายเดือนชื่อ "เยาวสาร" ซึ่งเป็นนิตยสารสำหรับเด็ก-เยาวชน มีขนาด 8 หน้ายก มีจำนวน 40 หน้า ราคาค่าสมาชิกปีละ 1 บาท

ในปี ค.ศ.1938 (2481) หนังสือพิมพ์สารสาสน์ฯ ได้เปลี่ยนรูปเล่มใหญ่ขึ้น เป็นขนาด 8 หน้ายก จำนวน 64 หน้าไม่รวมปก พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยพานิช และมีภาคภาษาอังกฤษด้วยจำนวน 8 หน้า อัตราค่าสมาชิกเพิ่มจากปีละ 2 บาทเป็น 2.50 บาท โดยเพิ่มเนื้อที่โฆษณาและภาพประกอบให้มากขึ้นด้วย

ในปี ค.ศ.1942 (2485) ผลของสงครามได้กระทบกระเทือนวงการพิมพ์คาทอลิกไปด้วย ทั้งกระดาษและอุปกรณ์การพิมพ์ก็ราคาแพงขึ้น แต่หนังสือพิมพ์สารสาสน์ก็ได้พยายามประคองตัวเอง เพื่อทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำข่าวสารให้แก่คริสตัง เพราะในช่วงนั้นมีหลายคนเข้าใจผิดคิดว่า ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาของฝรั่งเศสที่กำลังทำสงครามอยู่กับไทย ดังนั้น หนังสือพิมพ์สารสาสน์จึงต้องทำหน้าที่สร้างความเข้าใจอันดีให้คนไทย ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักชาติ ศาสนาให้ถูกต้อง และรักษาความสามัคคีกันไว้ แต่อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา สารสาสน์ก็ได้ปิดตัวเองลงเป็นเวลานานถึง 4 ปีด้วยกัน

ในปี ค.ศ.1952 (2495) หนังสือพิมพ์สารสาสน์ได้พยายามปรับตัวอีกครั้งหนึ่ง โดยกำหนดออกรายปักษ์ ทุกวันที่ 1 และ 15 ของเดือน และในปลายปี ค.ศ.1953 (2496) คุณพ่อวิกเตอร์ ลาร์เก เป็นผู้รับผิดชอบหนังสือพิมพ์สารสาสน์ โดยมีคุณสวัสดิ์ คุรุวรรณเป็นบรรณาธิการ และได้ย้ายมาตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยหัตถการ ถนนจักรเพชร มีการเพิ่มอัตราค่าสมาชิกเป็นปีละ 20 บาท โดยเนื้อหาสาระก็นำอ่าน

มากขึ้น มีข้อมูลข่าวสาร เรื่องน่ารู้ มีการสอนภาษาอังกฤษ การดูหนัง ทำให้มีความเป็นนิตยสารครอบครัวมากขึ้น จึงเหมาะสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ในเวลาเดียวกัน

ในวันที่ 6 สิงหาคม ค.ศ.1967 (2510) หลังการประชุมสังคายนาชาติครั้งที่ 2 สถาบพระสังฆราชคาทอลิกได้ปรับโครงสร้างการบริหารงานขึ้นใหม่ โดยพระสังฆราชอาแลง วังกาแวร์ ผู้เป็นประธานสภาฯ ได้แบ่งงานด้านสื่อมวลชนคาทอลิกออกเป็น 3 แผนกคือ แผนกการพิมพ์ แผนกวิทยุ-โทรทัศน์ และแผนกภาพยนตร์-โสตทัศนอุปกรณ์ เพื่อทำงานรับใช้สังคมไทยด้วยการสร้างสรรค์สื่อที่ดี และร่วมมือกับสถาบันสื่อมวลชนอื่นๆ ที่มุ่งส่งเสริมคุณธรรม โดยผ่านสื่อต่างๆ ของสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย

เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม ค.ศ.1968 (2511) สถาบพระสังฆราชคาทอลิกได้มีมติให้รวมหนังสือพิมพ์คาทอลิกทั้งสองเล่มคือ "สารสาสน์และอุดมพันธ์ุ" เข้าด้วยกัน เพื่อเป็นการประหยัดบุคลากร และทุนทรัพย์ และให้มีชื่อใหม่ว่า "หนังสือพิมพ์อุดมสาร" ออกเป็นฉบับรายปักษ์ โดยออกฉบับแรกในวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1970 (2513) มีคุณละมุล พูลวิทยกิจเป็นผู้จัดการ และครูสวัสดิ์ คุรุวรรณเป็นบรรณาธิการ นับได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญและยิ่งใหญ่ในวงการพิมพ์คาทอลิกไทย

ในปี ค.ศ.1977 (2520) พระสังฆราชยอด พิมพิสาร ได้เข้ารับหน้าที่เป็นประธานสื่อมวลชนคาทอลิก โดยมีคุณสมนึก ตริถาวร เป็นผู้จัดการและบรรณาธิการ ในสมัยนี้ได้มีการปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของหนังสือพิมพ์อุดมสาร โดยจัดทำเป็นสองเล่ม ฉบับที่ออกรายสัปดาห์ให้ใช้ชื่อว่า หนังสือพิมพ์อุดมสาร ซึ่งเนื้อหาจะเน้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ความเป็นไปของคาทอลิกจากทั่วทุกสังฆมณฑล ส่วนฉบับที่ออกเป็นรายเดือนให้ใช้ชื่อว่า นิตยสารอุดมคานต์ (เปี่ยมล้นสมบูรณ์ด้วยสันติสุข) โดยเนื้อหาจะเน้นในด้านบทความต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันมากขึ้น เช่น เรื่องอาชีพ สุขภาพ การศึกษา ความรู้ทางวิชาการ เป็นต้น

ต่อมา ในปี ค.ศ.1987 (2530) การพิมพ์คาทอลิกได้ย้ายมาจัดพิมพ์สิ่งพิมพ์ต่างๆ ณ โรงพิมพ์อัสสัมชัญ โดยเริ่มพิมพ์หนังสือพิมพ์อุดมสารครั้งแรกในวันที่ 3 พฤษภาคม และนิตยสารอุดมคานต์เริ่มพิมพ์ในเดือนมิถุนายนของปีเดียวกัน ได้มีการปรับปรุงรูปแบบใหม่อีกครั้ง โดยพิมพ์บนกระดาษขาว มีจำนวน 84 หน้า และในปี ค.ศ.1992 (2535) การพิมพ์คาทอลิกได้เพิ่มจำนวนหน้าของหนังสือพิมพ์อุดมสารจาก 12 เป็น 16 หน้า และในที่สุดได้เพิ่มเป็น 20 หน้าดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และได้พยายามใส่ใบแทรกมากขึ้น ส่วนนิตยสารอุดมคานต์ได้เปลี่ยนมาใช้กระดาษขาวปอนด์ และเพิ่มหน้าสีอีก 4 หน้า และในที่สุดได้เพิ่มเป็น 82 หน้า (ไม่รวมปก) ดังที่เห็นในปัจจุบัน และเนื่องจากสิ่งพิมพ์คาทอลิกทั้งสองฉบับนี้ถือเป็นสื่อประจำครอบครัว ดังนั้น เนื้อหาส่วนใหญ่จึงครอบคลุมไปทั่ว ทำให้เหมาะทั้งสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือ เป็นสื่อกลางนำความรู้ ข่าวสาร และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวคาทอลิก และสังคมทั่วไป

8.2 รายการวิทยุ "คาทอลิกบอกเล่า90" :

รายการวิทยุ "คาทอลิกบอกเล่า90" เป็นหนึ่งในหลายๆ รายการวิทยุคาทอลิกในประเทศไทย ดำเนินการโดยสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย เริ่มออกอากาศครั้งแรกเมื่อเช้าตรู่ของวันที่ 15 สิงหาคม

ค.ศ.2004 (2547) และออกอากาศเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ ทุกวันอาทิตย์ เวลา 05.00-06.00 น. ทางสถานีวิทยุรัฐสภา Fm 87.50 MHz มีคุณพ่อพงศ์เทพ ประมวลพร้อม เป็นเป็นผู้ดำเนินรายการ โดยรูปแบบของรายการคือ การพูดคุยกับผู้ฟัง สลับกับการฟังเพลงไพเราะที่มีความหมายดี ๆ ส่วนเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นข้อคำสอนจากพระคัมภีร์ประจำสัปดาห์ โดยมีการอ่าน การอธิบาย และประยุกต์เนื้อหาให้เข้ากับชีวิตประจำวัน นอกนั้นก็มียางานข่าวสั้นจากสิ่งสมณทลต่างๆ และการประชาสัมพันธ์งานฉลองอีกด้วย

บรรยากาศของเช้าวันเริ่มออกรายการวันแรกเป็นดังนี้ คือ เริ่มด้วยเสียงทักทายของพระสังฆราช ยอด พิมพิสาร ประธานสื่อนวชนคาทอลิกประเทศไทย พูดคุยกับผู้ฟังตั้งแต่เช้าตรู่ของวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ.2004 (2547) ติดตามด้วยเสียงเพลงไพเราะ ในโอกาสสมโภชแม่พระได้รับเกียรติยกขึ้นสวรรค์ ฟังเรื่องเล่าประวัติความเป็นมาของข้อความเชื่อเกี่ยวกับแม่พระข้อนี้ และได้ฟังบทพระวรสารตอนแม่พระเสด็จเยี่ยมนางเอลิซาเบธ และพระนางกล่าวบทสดุดี "มักญีฟีกัด" อันไพเราะจับใจ ตกท้ายด้วยข่าวสารความเคลื่อนไหวในพระศาสนจักรคาทอลิกไทย และการประชาสัมพันธ์เล็กๆ น้อยๆ จากทุกสิ่งสมณทล โดยมีเสียงเพลงไพเราะๆ สลับให้ฟังกันตลอดรายการ

8.3 รายการโทรทัศน์คาทอลิก "แสงธรรม" :

รายการ "แสงธรรม" เป็นรายการโทรทัศน์คาทอลิกไทย ซึ่งดำเนินการโดยสื่อนวชนคาทอลิกประเทศไทย เริ่มออกอากาศเวลา 05.30 น. ของวันที่ 9 มกราคม ค.ศ.1994 (2537) ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 โมเดิร์นไนน์ ทีวี) และได้ออกอากาศเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ ในเวลาเช้าตรู่ของวันอาทิตย์วันอาทิตย์ เวลา 5.00 - 05.30 น. ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 โมเดิร์นไนน์ ทีวี ซึ่งในปัจจุบัน (ค.ศ.2006 / 2549) ดำเนินรายการโดย คุณยมนา กั้นอรุณ และเนื้อหาหลักของรายการแบ่งออกเป็น 3 ช่วงดังนี้ คือ ร้อยเรื่องราว คลินิกแสงธรรม และสังคมคาทอลิก

ในตอนเริ่มแรกนั้น รายการแสงธรรมเปิดรายการครั้งแรกด้วยพิธีกรสำคัญ 2 ท่านคือ อ.ชัยณรงค์ มนเทียรวิเชียรฉาย และคุณพ่อวัชศิลป์ กิจเจริญ จากสิ่งสมณทลราชบุรี โดยอ.ชัยณรงค์เป็นผู้กล่าวเปิดรายการ ส่วนคุณพ่อวัชศิลป์เป็นผู้นำเข้าสู่ช่วงต่างๆ ของรายการ และเมื่อเริ่มเข้าสู่ปีที่ 3 ก็ได้มีพิธีกรอีก 3 ท่านเข้ามาช่วยสร้างสีสันให้ในช่วงแสงธรรมวไรตี้ คือ หนู่ม (วีระพงษ์), เอ๋ (สุภาภรณ์) และเกิ้ล (กิตติยา) เนื้อหาของรายการแสงธรรมประกอบด้วย สารคดี ข้อคิด บ้านเทิง ข่าวสารความเคลื่อนไหวของพระศาสนจักรคาทอลิก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (ข้อมูลจากเทปรายการโทรทัศน์ "10 ปีแสงธรรม")

1. สารคดี เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่ครอบคลุมทุกมิติของชีวิตมนุษย์ เช่น ศาสนา การศึกษา สังคม ฯลฯ เพื่อให้สอดคล้องกับทุกๆ ชีวิตในสังคม

- ด้านศาสนา เป็นการแบ่งปันข้อความเชื่อ คำสอนของคาทอลิก เพื่อจรรโลงใจและยกระดับคุณธรรมในจิตใจของผู้คนในสังคมให้สูงขึ้น มีการนำเสนอโบราณสถานที่สำคัญๆ ทางศาสนา อาทิ วัดเก่าแก่ที่มีอายุมากกว่าร้อยปี ศาสนกัมถ์ต่างๆ ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากมิชชันนารีสมัยก่อน เพื่อเป็นการรณรงค์ให้คริสตชนได้ช่วยกันอนุรักษ์ และทำนุบำรุงวิหารของพระเจ้า และศาสนกัมถ์เหล่านี้ ให้คง

กล่าวของพระสันตะปาปา ยอห์น ปอล ที่ 2 ที่สะท้อนพระดำริของพระเยซูคริสต์เจ้าที่ว่า “จงเทศน์สอน จากคาตฟ้าหลังคาเรือน” เพราะนี่คือการแพร่ธรรมในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศอันทันสมัยนั่นเอง

และด้วยวิธีการเหล่านี้ สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทยจึงตอบรับนโยบายของสังคายนาวาติกัน ที่ 2 ในการเผยแพร่ และถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “คำสอนด้านสังคม” อันเป็น อุดมการณ์เกี่ยวกับความรัก สันติภาพ ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของมนุษย์ เพื่อช่วยให้ สังคมไทยได้เปี่ยมล้นด้วยความรัก และสันติสุขที่ยั่งยืนวัฒนาสถาพรตลอดไป

สมมติฐานการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์คาทอลิกที่ถ่ายทอดผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก ได้แก่ ความรัก ความยุติธรรม สันติภาพ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีมนุษย์
2. สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทยมีกระบวนการสื่อสาร เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านสื่อหลายอย่าง ซึ่งแตกต่างกันไปตามแนวคิดอุดมการณ์ ตามกลุ่มเป้าหมาย และประเภทของสื่อที่ต่างกัน
3. ประสิทธิภาพในการรับรู้ของผู้รับสารจะแตกต่างกัน ตามลักษณะของผู้รับสาร เช่น พฤติกรรมในการเปิดรับสาร ความพึงพอใจในเนื้อหา และการนำอุดมการณ์ที่ได้รับไปใช้ ในชีวิต

คำนิยามศัพท์

การถ่ายทอด หมายถึง กระบวนการสื่อสารเพื่อนำเสนอเนื้อหาจากผู้ส่งไปยังผู้รับสาร โดยผ่านทางสื่อประเภทต่างๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้จะหมายถึง กระบวนการสื่อสารด้วยรูปแบบ และวิธีการต่างๆ เพื่อนำเสนอเนื้อหาแนวคิดอุดมการณ์ โดยผ่านสื่อมวลชนคาทอลิกไปยังผู้รับสาร

อุดมการณ์คาทอลิก หมายถึง ความเชื่อหรือแนวคิดของคาทอลิก ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึง เนื้อหาคำสอนของพระเยซูคริสต์ ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา และสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้สรุปเนื้อหาที่สำคัญเรียกว่า “คำสอนด้านสังคม”

สื่อมวลชนคาทอลิก หมายถึง ช่องทางในการสื่อสารของผู้รับสารคาทอลิก ได้แก่ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร รายการวิทยุ และรายการโทรทัศน์ ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึง หนังสือพิมพ์อุดมสาร นิตยสารอุดมศานต์ รายการวิทยุ “คาทอลิกบอกเล่า90” และรายการโทรทัศน์คาทอลิก “แสงธรรม” ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย

กระบวนการสื่อสาร หมายถึง วิธีการที่ผู้ส่งสาร (Sender) ใช้ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆ (Message) ผ่านช่องทางของสื่อมวลชน (Channel of Media) เพื่อให้ผู้รับสาร (Receiver) เลือกเปิดรับเลือกรับรู้ เลือกจดจำ และนำไปปฏิบัติในชีวิตของตน

ประสิทธิภาพในการรับรู้ของผู้รับสาร หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในตัวของผู้รับสาร หลังจากที่ได้เปิดรับอุดมการณ์ผ่านสื่อมวลชนแล้ว ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในตัวของผู้รับสาร หลังจากได้เปิดรับ

อุดมการณ์ผ่านสื่อมวลชนคาทอลิก โดยแสดงออกในพฤติกรรมการเปิดรับสาร ความพึงพอใจ และการนำแนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ไปใช้ในชีวิตของตน

การวิเคราะห์เนื้อหา หมายถึง เทคนิคการวิจัยแบบหนึ่ง ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร โดยอาศัยวิธีการเชิงปริมาณในการทำให้ข้อมูลในเอกสาร เช่น คำ ข้อความ วลี แนวคิด หรือประโยคในต้นบท กลายเป็นข้อมูลตัวเลข หรือจำนวนที่วัดได้ จากนั้นจึงเจงนับจำนวนของคำ ข้อความ วลี แนวคิด หรือประโยคที่ได้ แล้วจึงใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการตีความข้อมูล เพื่อลงสรุปผลงานวิจัย

อุดมการณ์ หมายถึง ความเชื่อหรือแนวคิดของบุคคล ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันของคนในสังคม ว่าเป็นกรอบหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคม

พระศาสนจักรคาทอลิก หมายถึง กลุ่มคริสตศาสนิกชนคาทอลิกที่พระเยซูคริสต์เป็นผู้ก่อตั้ง โดยมีพระสันตะปาปาทำหน้าที่ในการปกครองดูแลตลอดมาอย่างเป็นระบบ

คำสอนด้านสังคม หมายถึง คำสอนที่สำคัญของพระเยซูคริสต์ ที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา และสังคายนาวาติกันที่ 2 ได้ประยุกต์คำสอนเหล่านี้ให้เข้ากับสภาพการณ์ของสังคมโลกที่แปรเปลี่ยนไป โดยเนื้อหาสาระที่สำคัญของคำสอนด้านสังคม คือ ความรัก ความยุติธรรม สันติภาพ สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีของมนุษย์

สังคายนาวาติกันที่ 2 หมายถึง การประชุมสมัชชาของบรรดาพระสังฆราชคาทอลิกจากประเทศต่างๆ ทั่วโลก ณ นครรัฐวาติกัน กรุงโรม ประเทศอิตาลี ระหว่างวันที่ 11 ตุลาคม ค.ศ.1962 (2505) จนถึงวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ.1965 (2508) เพื่อทำการปฏิรูปพระศาสนจักรคาทอลิก ให้พัฒนาก้าวหน้า ก้าวทันต่อสถานการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

รูปภาพที่ 6 : กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) การถ่ายทอดอุดมการณ์คาทอลิก

